

КНИЖКА ТРЕТА.

МЕДИЦИНСКО СПИСАНИЕ

ЗА МОРСКИТЪ БАНИ.*)

Излизанието вънъ отъ банята, расхожданieto по край-бръжнето голъ, и на ново влизанието въ морето, не е никакъ добро, то може да се прави само въ топлитъ мѣста, като въ срѣдиземното море, а никога въ черното море.

б) *Траянието на топлитъ морски бани.* Стоянието въ топлата морска баня е по дълго отъ студената. Дѣцата могатъ да стоятъ отъ 10 до 15 минути; възрастнитъ отъ 20 до 30 минути. Дълго време стоянието въ топлитъ морски бани има тоже лоши слѣдствия.

2-о. Сезона на морски бани.

а) студени.

Сезона на морскитъ бани се нарича времето презъ което единъ боленъ, съгласно съвѣтитъ на единъ лѣкарь, прави едно опредѣлено число бани.

Това време обикновенно бива отъ 30 дни. Обикновенното число на банитъ бива до 25; на рѣдко въ една сезона биватъ по малко отъ 20 бани.

По нѣкой пѣтъ болния не може да прави много бани и тогава като се кѣпе презъ день или два, то числото на банитъ не може да надмине 15.

(Тука му е реда да споменемъ на посѣтителитъ на Варненскитъ бани че сме виждали хора, които въ растояние на една недѣля или петъ дни, свършвали сезона на

*) Продължение отъ книжка втора.

банитѣ си, като са влизали на день по два, три или повече пѣти въ морето, и ако лѣкаря ги е съвѣтвалъ да направятъ 15 или 20 бани, ето че въ разстояние на 4 или 7 дни, тѣ като върватъ че са изпълнили съвѣтитѣ на лѣкаря си, връщатъ се, и тогава казватъ, че и морските бани не имъ помогнали и че напразно си харчили паритѣ).

Сезона на банитѣ зависи не само отъ възрастьта, силата на оня който се къпе, но още и отъ мѣстото дѣто се къпе. Така въ германскитѣ крайбрежия за 25 бани, трѣбва едно време отъ 6 недѣли, даже и повече, защото лошето време трѣрдѣ много препятствува (въ Варненскитѣ бани времето на една сезона най много може да продължи до 4 недѣли).

Дѣцата могатъ да направятъ най много въ единъ сезонъ до 15 бани, но забѣлѣзано е че за лимфатичнитѣ и скрофулозни дѣца (сжраджалии) числото на банитѣ може да бѣде по много, и даже за тѣхъ слѣдъ единъ сезонъ отъ нѣколко бани, даватъ почивка и захващатъ другъ сезонъ. Това се показало тѣрдѣ полезно.

Напротивъ нервнитѣ слаби дѣца не могатъ да понесатъ повече отъ 10 или 12 бани, ако се продължатъ явяватъ се явления на раздразнителность, главоболне, силно уморяване и блѣвания. Или пакъ се явяватъ раздразнения въ пищеварителния каналъ съ диария и даже крѣвенъ поносъ.

б) за топлитѣ морски бани.

Топли морски бани може да направи човекъ отъ 15 до 25, числото на тия бани, както за студени трѣбва да съотвѣтствува съ възрастьта, силата на тоя който се къпе и съ болѣститѣ.

Единъ сезонъ отъ топли морски бани, бива по редовенъ защото въ тѣхъ на рѣдко дохождатъ явления на сатурация (превѣщания), и ако се случи, просто едно прибавление на сладка вода върхъ морската, укротява се

това раздразнение. Сезона на морските бани може да се повтори, само между една и другия сезонъ трѣбва да се остави едно расстояние отъ нѣколко дни.

Трѣбва да прибавимъ още, че студени морски бани могатъ да се правятъ най много отъ Юний до края на Августъ и до крайностъ до 15 Септемврий, додѣто напротивъ морските топли бани могатъ да се правятъ презъ цѣлата година, и въ извънредни случаи тѣ могатъ да помогнатъ. Но при това най добръ е да се правятъ топлитѣ морски бани лѣтосъ и есень, защото въ тия времена по лесно се съобразява човѣкъ, преди и подиръ банята съ гигиеническитѣ правила, на които пазението е необходимо въ такова едно лѣкувание.

Расстоянието отъ една баня на друга.

а) за студенитѣ бани.

Въобще расстоянието между двѣ бани трѣбва да бѣде отъ единъ день, т. е. чловѣкъ трѣбва да се къпе единъ пжтъ на день.

Нѣкои автори даже препорѣчватъ къпанieto да става презъ день, но Rouxel казва, че здравитѣ хора могатъ да се къпятъ сѣкий день, *само да не стоятъ много въ водата*, и ако това правило се пази, то по на рѣдко би се случили нещастия на хората които идатъ да се къпятъ, и вмѣсто полза не ще ги сполѣтватъ нерасположения и болѣсти.

И така на въпроса добръ ли е да се къпиме два пжти на день?

Отговора е не, и на това правило исключенията са твърдѣ малко, даже ако да ставатъ, то траянието на всяко едно къпание трѣбва да бѣде твърдѣ късо.

Правятъ глупостъ ония които се къпятъ по три пжти на день и още повече ако продължатъ нѣколко дни на редъ.

Съ исключение само за скрофулознитѣ дѣца и за нѣкои паразежици (дамлаши) може да се позволи да се къпятъ два пжти на день и то по слѣдующитѣ правила:

1-о Растоянието отъ едното къпане до другото, до колкото е възможно трѣбва да бѣде голѣмо;

2-о Къпанieto два пѣти на день, не може да става, ако предварително не са направени 8 или 10 бани по една на день;

3-о Двойнитѣ бани трѣбва да се правятъ презъ день или два, защото ако се правятъ катадневно, тѣ причиняватъ главоболие, слабостъ и други болки;

4-о Траянието на една двойна морска баня сѣкогн трѣбва да бѣде по късо отъ едно къпане което се прави само веднѣжъ на день.

Нека забѣлѣжиме че нѣкои хора които са твърдѣ чувствителни на раздразнението, което имъ причиняватъ морскитѣ бани, не трѣбва никогн да си позволяватъ да се къпятъ два пѣти на день И щомъ времето захване да истива като напримѣръ слѣдъ 1-й Септемврий за Варненското море, двойнитѣ бани трѣбва да се изоставятъ. Сръдиземното море, на което температурата като е по висока, причинява малко реакция, то само въ това и въ по топлитѣ може да се стои много въ водата и да се влиза два пѣти на день.

б) за топлитѣ морски бани.

Трѣбва да се прави на день една топла баня, и по слабитѣ дѣца отъ 3 на 4 годишна възраст трѣбва да се къпятъ презъ день.

2-о Растоянието между двѣ серии морски бани или два сезона било за студентѣ, било за топлитѣ бани трѣбва да бѣде съразмѣрно съ числото на направенитѣ бани и чувствителността на оня който се къпе, така ако едно слабо и твърдѣ чувствително дѣте може да направи 3 или 5 бани и то презъ день, то растоаянието отъ едната на другата серия бани трѣбва да бѣде отъ 2 до 3 дни.

Спиранието на морскитѣ бани.

Нѣколко условия, зависящи отъ възрастта, телосложението, болѣстѣта на оня който се къпе или пакъ отъ

случайни обстоятелства, които се отнасятъ на морето, на температурата, ставатъ причина на спиранieto на морскитѣ бани временно или окончателно.

1-о. Временното спиране на морскитѣ бани по физиологическа една причина трѣба да става у женитѣ, когато тия послѣднитѣ иматъ периода си. Така щомъ се усѣтятъ, тѣ трѣба да престанатъ да се къпятъ, и не могатъ да захванатъ къпанieto по рано отъ 24 часа слѣдъ преставанieto на периода. Отъ това правило правятъ изключение само ония, на които периода се продължава твърдѣ много, и тогава то не е периодъ нѣ метрорагия, за спиранieto на която помагатъ твърдѣ много студениѣ морски бани.

Другитѣ причини за спиранieto на морскитѣ бани биватъ патологически (по болѣсть) или случайни. По болѣсть на разнитѣ органи, напримѣръ въ дихателния органъ ако има кашлица, била тя слаба или силна и пр. въ пищеварителния органъ, ако има бълзания, диария, побъркване въ стомаха; въ нервната система ако има нервно раздражение, което често се случавя въ дѣцата; ако има трескаво състояние; ако женитѣ усѣщатъ болки въ корема

Gaudet съвѣтвалъ слабитѣ и деликатни хора, всякога когато има силенъ западенъ вѣтъръ съ дѣждъ, да не се къпятъ. Силний западенъ вѣтъръ даже когато не е придруженъ съ дѣждъ, до една степенъ е вредителенъ за ония, които се къпятъ въ Варненското море. Благоразумieto го изисква, щото морскитѣ бани да се спиратъ и особено ако се случи болѣсть въ дихателнитѣ органи и да се почнуватъ съ голѣма предпазливость.

Траянieto на това преставанне зависи отъ болѣстьта, която е станала причина, и то може да бѣде отъ единъ или два дни, и даже може да се продължи до една недѣля.

2-о. Окончателното спиране на студениѣ или топлиѣ морски бани става когато желаемото дѣйствиe на морски-

тѣ бани премине границата си или когато се случи контра-индикация (противенъ признакъ). При появяването на силна кашлица, гърлоболне, силни болки въ корема, морскитѣ бани трѣба да се спиратъ.

Ония които страдатъ отъ *Reumatisme* (сжзжи). щомъ времето се прохлади малко, трѣба да престанатъ да се къпятъ.

Дѣйствието на морскитѣ бани отдѣлно за всякъ органъ.

1. *Врѣхъ дишението.* Морската студена баня има възбудително дѣйствие, испарението чрезъ бѣлитѣ дробове става по изобилно. Дишението по често, но не дълбоко; това по дѣятелно дѣйствувание на бѣлитѣ дробове, служи за да насоса изгубената топлина отъ повърхността на телото въ студената вода.

2. *Врѣхъ кръвообращението банитѣ иматъ слѣдующето дѣйствие:* почти всякоги тѣ разредяватъ биението на сърцето, твърдѣ на рѣдко се случават да го ускоряватъ. Въ хората съ силно телосложение пусла (дамара) се показва слабъ по причина че кръвта въ реакцията преминува повечето къмъ кожата, която става по червена. Това увеличаване на кожното кръвообращение благоприятствува за разижданието на надутитѣ жлъзди въ скрофулознитѣ (сжраджа), и по тая причина у тѣхъ като слѣдствие отъ морскитѣ бани се забѣлѣзва едно намаление въ клѣстивата; сжщо така се намаляватъ подутоститѣ на мѣгкитѣ части въ ставитѣ. Съ една рѣчь морскитѣ бани благоприятствуватъ за ематоза (образуването и пречистването на кръвта).

3. *Врѣхъ тицеварението.* Морската вода, ако се пие, докарва очистение, морскитѣ бани, възбуждатъ пищеварителния каналъ, морския въздухъ даже причинява до една степенъ едно такова възбуждение, докарва охота, и смиланнето на ястието става по лесно, на рядко, въ нѣкои лица случават се противното т. е. изгубване на апетита

(охотата), главоболие, съ претваренъ (нечистъ) языкъ; по това се изцѣрява съ лѣгко едно очистително лѣкарство. Това е останало като навикъ у англичанитѣ, да започнуватъ банитѣ си съ земанието на единъ очистителенъ лѣкъ; (както обикновенно въ Варна иматъ навикъ да започнуватъ морскитѣ бани съ топла турска баня, за да отпушатъ ужъ порозитѣ на кожата и морската баня да влияела по добръ, по тоя навикъ не е за препорѣчване, защото има много скръбни примѣри вслѣдствие на него, и особено, както тукъ, иматъ навикъ да се къпятъ въ морето на другий денъ слѣдъ топлата баня, това докарва силно потрѣсение въ телото по причина на внезапното и грубото му хвърление въ съвсѣмъ противни условия, които въ по слабитѣ телосложения ставатъ причина за развиванieto разни болѣсти и особено възпаления въ дихателнитѣ органи) На тия които само се къпятъ въ морската баня и се пазятъ да не поглѣтватъ отъ морската вода, то на тѣхъ морската баня докарва запичение. Така щото за ония хора, които обикновенно страдатъ отъ водна и безболки диария, морскитѣ бани помагатъ много добръ за изцѣрпването на такъвъ единъ катархаленъ приливъ въ червата; та за ония хора, които обикновенно прекарватъ бездѣйствие животъ, и вслѣдствие на което са занечени, то морскитѣ бани, като поставятъ такивато хора въ съвсѣмъ други обстоятелства на живота, урѣждатъ дѣйствиата на пищеварението.

4. *Кожата.* Слѣдъ нѣколко дневно къпане, кожата се сгрява, послѣ при това се прибавя единъ видъ сърбелъ, и по послѣ кожата се изринва. Но по нататѣкъ жизнеността на кожата като се увеличава, съ тая нова сила тя може да противостои на атмосферическитѣ променения, които вече мѣчно могатъ да влияятъ върхъ нея; по това се обяснява изцѣряването на нѣкои Rheumatismus (сжзжи). Въ началото кожното испарение се увеличава, и ако се е пресѣкнало то се появява, или пакъ ако е било твърдъ много то се понамалява.

5. *Пенито-уринарните органи.* Общото възбуждане се появява за всичко и въ тия органи. Така напримѣръ въ схванатитѣ отъ пояса на долу (параплегицитѣ) на които пикучния мехуръ не дѣйствува или слабо дѣйствува, подѣ благотворното влияние на морскитѣ бани, малко помалко захваща да дѣйствува.

6. *Нервната система.* Ако се зематъ въ внимание слѣдствията на първитѣ бани, и особено въ хората които за пръвѣтъжтъ се кжиятъ, показва се че морскитѣ бани докарватъ обща слабостъ, но това е временно, защото отпослѣ, късно или рано споредъ телосложението на тоя който се кже, послѣдва сила и ягкостъ. Така нервната система се повдига, чувствованията ставатъ по живи, въ цѣлия организмъ се показва това подобрене.

Общото увеличаване на силитѣ, повече става явно въ повдигналитѣ се отъ болѣсть, и въобще въ безсилнитѣ хора. Мишцитѣ задебеляватъ. Особено подѣ влиянието на морскитѣ бани види се че дѣцата скоро растатъ.

По нѣкога банитѣ утаяватъ чисто нервнитѣ болки; а по нѣкога, когато раздражението на нервната система е твърдѣ силно, болкитѣ се усиляватъ. Въ дѣцата това силно възбуждане на нервната система, докарва безпокойствие и немиренъ сънъ. Въ дамалнитѣ, това възбуждане на нервитѣ се появява чрезъ трѣпки или чрезъ тетанически стряскания въ мишцитѣ.

Отъ горнитѣ явления се види че морскитѣ бани по нѣкогажъ дѣйствуватъ като възбудителни и по нѣкогажъ — като укротителни, на това не трѣбва да се очудваме, като си припомниме, че това дѣйствие на морскитѣ бани зависи отъ трайнието на една баня.

Слѣдъ развиваието на нервната система иде моралното променение. Така нѣкои болни, вслѣдствие на болѣстѣта си, биватъ меланхолични (умислени), но слѣдъ подобреннето отъ морскитѣ бани, ставатъ вѣсели и живи.

ЗА НАЧИНА НА ПРАВЕНИЕТО МОРСКИ БАНИ.

Ония, които идатъ за първъ пътъ да се къпятъ въ морето и особено ако идатъ по болѣсть, трѣба да се навикнатъ на морския климатъ ; изведнѣжъ отъ първия день да не влизатъ въ морето, и за по слабитѣ даже почнуватъ съ топли морски бани, които постепенно правятъ по хладни, догдѣто се преобърнатъ на обикновенни хладни.

Никога съ пълентъ стомахъ, т. е. преди да се е смѣлю ястието да не се влиза въ морската баня. И ако къпанieto се прави прѣди обѣдъ, то трѣба да се прави 3 или 4 часа слѣдъ сутренната закуска. Дѣцата, като не могатъ да тратъ гладни, и като стомаха имъ смила по лесно, то на тѣхъ може 1 или 2 часа преди къпанieto да имъ се даватъ водни храни като буллионъ и други такива.

Слабитѣ преди да се къпятъ, трѣба да се пораскождатъ за да сгрѣятъ тѣлото си, но тая расходка не трѣба да се прави до уморяване.

Когато се пристигне въ банята, събличаннето трѣба да става скоро, тѣй сжщо и влизанието въ водата; само отъ колибкитѣ до водата, на отивание трѣба да се обвиваме съ хавлия.

Наквасванието, преди влизанието въ водата или слѣдъ излизанието, е полезно за ония, които са расположени на приливъ кръвта въ главата.

Ония, които искатъ да завардятъ ушитѣ си за да не влѣзе вътрѣ морска вода, предварително ги запушватъ съ малко памукъ потопенъ въ дървено масло.

Нѣкои си хора, кога ще се къпятъ нахлузватъ на главата си мушембяна шапка, която завардва ушитѣ, но е врѣдителна.

Кустюма (дрѣхата) за морскитѣ бани трѣба да бѣде широкъ, и да оставя свободни движенията на рацѣтъ и крака.

Тамъ дѣто морето е пѣсьчливо, може да се влиза въ

морето съ боси крака, но тамъ дѣто е кремънливо, обуватъ се съ единъ видъ обуца отъ слама плетени.

Начина на къпанieto.

Влизанието въ морето да става бърже, това може да се прави по много начини. Или тичешкомъ се влиза въ морето, и като се види че водата е на нѣколко педи дълбока, повалява се като предварително си натопи главата, това не трѣба да се забравя, защото иначе послѣдва главоболие.

Или отъ една височина, ако мѣстоположението е такава, хвърля се въ водата съ главата напредъ. По този начинъ влизатъ въ морето ония които знаятъ да плаватъ.

Или пъкъ страхливите хора, които не могатъ изведнажъ да се хвърлятъ или повалятъ въ водата, то другъ единъ ги зема на ръцѣ и ги потапя изведнѣжъ въ водата.

Въ водата не трѣба да се стои съвсѣмъ неподвижно, нужно е да се правятъ нѣкои движения, и най доброто е плаванieto, на това послѣдното могатъ да се упражняватъ и слабите хора; но разумѣва се, както за първите, тъй и за послѣдните, то не трѣба да се продължава чрезмѣрно. Когато морето е развълнувано, обикновенно се зема такава позиция, щото далгите да биятъ гърба.

Излизанне отъ водата.

Излизанieto отъ водата трѣба да става бърже, веднага да се обвиваме въ хавлии. безъ да се расхождаме съ тяхъ, да си истрепемъ тѣлото и бърже да се облечемъ, слѣдъ това се прави една малка расходка. Веднага слѣдъ банята не трѣба да се хранимъ. трѣба едно тѣлесно движение (упражнение) отъ 5 до 25 минути, тъй щото преди да се сгрѣе тѣлото не трѣба да се яде.

Ако ония които се къпятъ не са въ състояние да правятъ расходка, то на тяхъ се правятъ разтривания до като реакцията (сгрѣзването) се появи. И ако това послѣдното закъснѣе даватъ се горѣщи питиета.

Лошитѣ послѣдствия отъ морскитѣ бани.

Лошитѣ послѣдствия отъ морскитѣ бани, повечето пѣти биватъ причинени, било отъ злоупотрѣбаванieto морскитѣ бани, било отъ непазанието гигиеническитѣ правила, било отъ друга нѣкоя непредвидена причина. Въ описанието на лошитѣ послѣдствия отъ морскитѣ бани трѣба да се изложатъ, първо причинитѣ които са ги произвели и послѣ мѣстоповреждението.

1. Причинитѣ. По главната и важна причина е дългото стояние въ водата. Всичкитѣ лѣкари препоръчватъ кѣсо време да се стои въ водата, но удоволствието и фантазията, на ония които се къпятъ, ставатъ много пѣти причина да се продължи стоянието въ водата, и възнаграванията на това своеволие са нерасположение, болѣсть даже и смъртъ. Това се случавя съзнателно; а по нѣкой пѣтъ и несъзнателно, като времето се развали и температурата значително се намали, или пѣкъ, оня който се къпи, бива малко нерасположенъ и безъ да обърне внимание на това слѣдва да се къпи и усилява болѣстьта си.

2. Мѣстоповръждане. Органитѣ или апаратитѣ които могатъ да се поврѣдятъ са: нервната система, кръвообращението, дихателнитѣ органи, пищеварителния органъ. генитоуринарнитѣ органи и апаратитѣ на движението.

Въ кръвообращението важното нещастие е Syncore (примиране), и то може да бѣде малко или много силно, отъ легко баялдисвание до смъртоносна липотимия (примиране). То се случавя на излизанie отъ банята. Тѣлото пстива, кръвообращението се спира главата бива препълнена съ кръвъ и въ това послѣднето се състои особеностъта на тоя видъ примирание.

Първата причина на това е дългото стоение въ водата, но при това трѣба да се прибави, че това може да се случи и отъ предрасположението, което нѣкои хора иматъ лесно да баялдисватъ. — отъ много студено време; — отъ случайно едно нерасположение; — отъ дълго време

стоянието по край морето слѣдъ къпанieto съ мокри дрѣхъ, при студенъ единъ вѣтръ; — отъ задушното и тежкото състояние на атмосферата и отъ нейното електрическо състояние, което едвамъ понасятъ и здравитѣ хора; — най послѣ то може да се случи въ тия хора, които иматъ сърдечни поврѣждениа, на такивато болни морскитѣ бани строго се запрѣщаватъ.

Въ такъвъ случай припадналиа изваждатъ на отворено мѣсто, напрѣскватъ лицето му съ хладна вода, растриватъ съ оцетъ челото отъ двѣтъ страни и подъ устнитѣ. Ако не се свѣсти, растриванията се правятъ по сили съ сухи фланели или натопени въ ароматически лѣкарства, обвиватъ тѣлото и краишницитѣ съ топли вълнени завивки и даватъ да дише амониякъ (нишадъръ рухъ) на припадналиа или етеръ (чистъ локманъ рухъ). Припадналиа като хване да се свѣстява, даватъ му вино съ захаръ, или топли питиета като чай.

Нервната система. Поврѣжденията въ нервната система, вслѣдствие на банитѣ, могатъ да бждатъ чисто нервни, или нервни и възпалителни.

Приливъ на кръвта въ мозъка. Прилива на кръвта въ мозъка твърдѣ често се случаватъ въ дѣцата. Морскитѣ бани когато се правятъ неправилно или продължаватъ, причиняватъ главоболие. За предвардване отъ това трѣба да си заливаме главата съ студена вода преди и послѣ излизанието отъ банята.

Нервнитѣ болки преувеличаватъ се отъ морскитѣ бани. На истеричнитѣ жени появяватъ се нервнитѣ кризи често, щото спираието на къпанieto става необходимо.

Пищеварителний каналъ. Освѣнъ гастралгинтѣ (болки въ стомаха), които морскитѣ бани възбуждатъ или преувеличаватъ, явяватъ се слѣдующитѣ побърквания: бланвания, по често диария, ако она който се къпе има диария, и ако продължава тя се обръща на дисантерия (кръвенъ поносъ)

Сжщо морскитѣ бани причиняватѣ болки въ корема.

Най сѣтнѣ морскитѣ бани неправилно правени докарватѣ побъркване въ смиланieto, и това още повече когато годината бѣде студена съ променчиво време. Въ холерно време диарията много скоро се появява, като слѣдствие отѣ морскитѣ бани.

Въ издателный органъ болѣститѣ които могатѣ да се появятѣ вслѣдствие на неправилното кѣпание въ морето са: кашлица, спазми въ дихателнитѣ нерви съ силна задуха.

Въ генито-уринарнитѣ органи се забѣлѣзватѣ слѣдующитѣ побърквания:

По нѣкога периода на женитѣ се появява преди време, по нѣкога периода токо що е спрѣлъ появява се на ново въ видѣ метрорагия (маточно крѣвотечение). Въ женитѣ които се кѣпятѣ кѣмъ времето на периода си, случаватѣ се възпаление въ яйчницитѣ.

Въ апаратитѣ на движението лошитѣ слѣдствия отѣ неправилното кѣпание въ морето биватѣ, лѣжки болки въ ставитѣ или мишцитѣ; или пакѣ се явяватѣ ветхитѣ ставни болки (Rheumatismus), ставнитѣ възпаления се усилаватѣ, вѣтхи ревматизми въ мишцитѣ се подновяватѣ.

По кожата морската баня често причинява пзринвания, особено презѣ много топлитѣ времена; и най честото пзринвание е urticaire (курдешепъ).

ДѢТСКА ИГИЕНА. *)

Искусвенна храна за дѣцата.

Разни приготовления са измислени за да замѣстятѣ нормалната храна на дѣтето.

Така нѣкои си зематѣ по главнитѣ вещества на млѣкото и ги размѣсватѣ съ разни брашна или хлѣбъ; тия приготовления съставляватѣ единъ видѣ преждеврѣменна

*) Продължение отѣ книжка втора.

храна, презъ първитѣ петъ или шесть мѣсеца, по злощастие това приготвление твърдѣ много се распространява. На врѣмени съ тая храна замѣняватъ съвършено млѣкото, навремени тя служи като добавочна; но въ всякий случай тя е вредителна, дѣцата които, отначало, я търпятъ и показватъ ужъ добро развитие, отпослѣ повяхватъ, корема имъ нараства и повечето отъ тѣхъ умиратъ.

Искусственната храна всяка година покосява съ хиляди дѣца; и то въ първитѣ шесть мѣсеци; ти не може съвсѣмъ да се отхвърли, защото послѣ шестий мѣсець бива полезна и служи да приготви дѣтето за отбивание.

Колкото за избора, който трѣбва да се прави въ тая храна, нѣма особено правило врѣхъ което да се основаваме; такава една храна за нѣкое дѣте може да бѣде добра, а за друго отъ сѣщата възраст не добра. Трѣбва прочее да се палучва съ опитване и, ако едно приготвление не сполучи, да се промѣни съ друго, но подиръ нѣколко недѣли да се опита пакъ оная, която по първо не е сполучила. Ние ще опишемъ тукъ по главнитѣ храни които са въ употребуение.

Сгъстено млѣко. Много сръдства са измислени за съхранението на кравешкото млѣко; повечето отъ тѣхъ могатъ полезно да бѣдатъ употребени като храна на възрастнитѣ хора, но тѣ не би могли да се препорѣчатъ за малкитѣ дѣца. Не щемъ да описваме на пространно разнитѣ такива приготвления, а ще се ограничимъ да поговориме за сгъстеното млѣко, което по нѣкога се дава на дѣцата. Това вещество е кравешко млѣко подложено на едно специално приготвление съ прибавление на повече захаръ (75 грамма на 500) и съ унищожаванието на една голѣма частъ отъ водата, тъй щото пропорцията да се преведе отъ 5 на 1. Това млѣко бива гъсто като медъ; когатъ ще се употребява, трѣбва да се размеси съ едно голѣмо количество вода, на която пропорцията се из-

мѣнява съ възрастта на дѣтето: на една лажица сгъстено млѣко туря се шестнадесетъ вода въ първия мѣсецъ, дванадесетъ въ третия мѣсецъ; малко по малко достига се до крайния предѣлъ четири лажици, това което съставлява почти първоначалното млѣко, само че пропорцията на захара остава твърдѣ увеличена.

Твърдѣ различни мѣнния има за ползата на сгъстеното млѣко. Голѣмото количество захаръ което то съдържа намалява относителната пропорция на другитѣ пластически вещества, тъй щото дѣтето не се храни достатъчно; и за да се уравни тоя недостатъкъ, ако не се прибавеше по малко вода, то млѣкото остава твърдѣ гъсто и дѣтето мѣчно го смила. Така повечето захаръ въ млѣкото се преобразува въ пищеварителния каналъ на млѣчна кислота (*acide lactique*) и слабитѣ дѣца добиватъ подѣ влиянието на тая кислота възпаление въ червата, което може да ги докара до атрепсия (изсушаванне отъ не добро питание).

Нѣкои дѣца съ здраво телосложение могатъ да понесатъ това млѣко. Но споредъ Дани, който наблюдавалъ въ Лондонъ, дѣто сгъстеното млѣко е въ голѣмо употребление, намѣрилъ че напрудка на дѣца е само на глѣдъ и че тия дѣца не могатъ да противостоятъ на влиянията на болѣститѣ.

Биедеровъ млѣченъ съставъ.

Биедеръ намислилъ да преиначи кравешкото млѣко, като намали въ него пропорцията на сирното вещество, съ цѣль да го направи по лесносмѣлтелно, безъ да намали пропорцията на маслото, вещество, което играе важна роля въ питанието на дѣцата. За това Биедеръ е съставилъ единъ редъ отъ шестъ разни състава, първия твърдѣ слабъ и другитѣ съставляватъ една храна постепенно по питателна.

Въ Германия се продава едно приготвление, отъ което, може да се получи, чрѣзъ едно просто прибавление вода, една храна почти равнотилна съ Биедеровитѣ състави.

Биедеръ е употребилъ своитѣ състави връхъ 74 дѣца които имали болѣсти въ пищеварителнитѣ органи, и които не са можели да понесатъ кравешкото млѣко. Отъ тия 74 дѣца, наблюдавани презъ цѣлата имъ първа година, само 5 умрѣли; всичкитѣ други оздравѣли.

Тарние който е опиталъ Биедеровитѣ смѣсове, намѣрилъ че тая храна понася на дѣцата по добръ отъ кравешкото млѣко, но че тя стои много по долу отъ млѣкото на жената и отъ магарешкото млѣко.

Храна отъ яйца. По нѣкога презъ първитѣ недѣли даватъ на малкитѣ дѣца едно питие съставено съ врѣла вода, отъ избитъ бѣлтѣкъ на яйцето, малко морска солъ и захаръ; когато дѣтето порасте малко, прибавятъ една частъ и отъ желтъка на яйцето; по нататѣмъ прибавятъ млѣко, испърво една четвъртъ частъ, по послѣ увеличаватъ млѣкото додѣ се доде до употребението на чисто млѣко. Тая храна споредъ нѣкои си, имала нѣкои преимущества въ дѣцата които страдатъ отъ диария

Въ края на първата година може да се дава желтъка на яйцето разбърканъ въ шекерена вода и булионъ, това което наричатъ кокоши млѣко; захваща се отъ половина желтъкъ на яйцето за едно нахранване. Само въ края на втората година могатъ да се даватъ всичкитѣ елементи на яйцето, като напимѣръ едно рохо яйце.

Брашнена храна. Малкитѣ дѣца едвамъ са способни да смилатъ брашненитѣ вещества; за това не трѣбва да се удивляваме когато виждаме че храната която ще означиме по долу не понася на дѣцата презъ първитѣ три или шестъ мѣсеци. Гийо намѣрилъ въ автопсията на дѣца които били хранени съ брашнени вещества, червата въспалени, и въ едно голѣмо пространство покрити съ нишаста; при вскритието на едно дѣте хранено исклучително съ млѣчно брашно, Зефилъ намѣрилъ стомаха пълненъ съ това брашно и напрегнатъ до пукване. Само

слѣдъ шестий мѣсецъ, и особено само въ втората година тая храна бива полезна.

Млѣчното брашно на Нестле. Млѣчното брашно на Нестле е съставено отъ пшенично брашно и млѣко испарвано въ праздно пространство. Когато ще се дава на дѣцата то се възварява една чюрбяна лажица отъ това брашно въ десетъ лажици вода

Либигова супа. Либигъ помислилъ да съедини питателнитѣ вещества чрезъ топлината въ такава пропорция, въ каквата се намиратъ въ млѣкото на жената. Той възварява 20 грамма пшенично брашно съ 200 грамма кравшко млѣко наскоро издуено, като го разбърква постоянно нѣколко минути въ единъ сждъ врѣхъ топла вода на 60° центиграда; на него прибавя 20 грама сладъ (поникнали ичимчени зърна) наскоро смлянъ и 15 грама вода размѣсена съ 18 на 100 чиста двоевжглекисленна потасса. Той възварява вторий пжтъ всичкия размѣсъ на бързо и постоянно го разбърква и послѣ прекарва презъ цедило. Супата която се приготвя по тоя начинъ изпеква дълго време и много старания; за това направили екстрактъ (извлечение) отъ Либиговата чорба, съ когото може на всяка минута да се приготви храна за дѣтето; но тия екстракти въ практика не се показватъ толкова добри.

Брашнена чорба, кашя, попара, бискоти. За дѣцата се употребляватъ разни брашна. най много тапиока и араротъ, възварени съ вода или буlionъ, или съ млѣко, това послѣдното е най добро.

Употребляватъ се още съ млѣко размѣсени оризено, пшенично, ечимичено или овѣсено брашна; тия брашна, които служатъ за храна на дѣцата, добрѣ да бждатъ изсушени въ пещъ, слѣдъ като се направятъ на тънки пластове върхъ тепсии. Всичкиѣ тия чорби трѣбва да бждатъ добрѣ сварени и да не съдържатъ валеци.

Попарата е хлѣбъ натопенъ въ вода, съ прибавление на малко масло или млѣко или буlionъ; млѣкото се пред-

почита, но защото млѣко не трае на дълго варение, трѣбва да се възвари хлѣба съ вода и послѣ да се прибави млѣкото. На мѣсто обикновенъ хлѣбъ, често употребяватъ бискоти, които не са друго освѣнъ чистъ хлѣбъ изсушенъ въ пещъта и малко препеченъ; тѣ се намиратъ на вредъ, но най доброто е да се правятъ въ къщи. Понарата трѣбва да се вари нѣколко часа за да може хлѣба да се обърне въ каша; слѣдъ това може да се precedи и да се дава на дѣтето.

Храна прилична на тая която се дава на възрастнитѣ хора. Въ края на втората година, може да се дава на дѣцата булioni, яйца, чорба съ фиде или други такива, месенъ сокъ, сосъ, стига само да не съдържатъ въ себе си люти вещества, като пиперъ и други; хлѣбъ, бискоти, картофи сварени, но всичкитѣ тия вещества трѣбва да се даватъ въ малко количество, и да не се забравя млѣкото, защото то трѣбва да държи първо мѣсто въ храната на дѣтето. Само въ течението на третата година, когато жбитѣ покаратъ съвършено, тѣзи ястията могатъ да се даватъ повечко. Въ това време може да се прибави малко бѣло месо и малко сваренъ зеленчукъ. Колкото за суровото месо, то може да направи голѣми услуги въ атрепсията (хроническа диария), но на здравитѣ дѣца то не се дава.

Питието, което е полезно най много на дѣтето е чистата вода. Вино и всѣкакви други ферментувани спиртливии питиета са вредителни.

(Слѣдва).

ЗА ЖИЛИЩАТА.*)

За строителний материалъ.

Слѣдъ като е назначено мѣстото, което да е добро въ здравословно отношение трѣбва да обърнемъ нашето внимание: зданието да бѣде трайно и да не се боимъ отъ

*) Продължение отъ книжка втора.

огънь, на материала, отъ когото ще правимъ кѣщата, нейнитѣ стѣни и покрива. зданието да бѣде сухо, кога трѣбва да се преселимъ въ новата кѣща и на кѣдѣ трѣбва да бѣде обърнато лицето на кѣщата. Въпроса, какви кѣща да правимъ, едноетажни (единъ катъ) или многоетажни, не е чисто гигиенически въпросъ, тъй като на този въпросъ има влияние най много финансовото състояние на строителя. Нѣма съмнѣние, че най доброто и сгодното е да се правятъ кѣщата едноетажни по всичкитѣ правила на гигиената, тъй като въ такива кѣща въздуха и свѣтлината биватъ легко достъпни; напротивъ мѣчно е да се увардятъ всичкитѣ правила въ здравословно отношение въ многоетажнитѣ кѣща, тъй като въ тѣхъ, въ долнитѣ катове въздуха мѣчно се провѣтря и тѣ биватъ въобще тъмни; въ такива кѣща, още повече ако улицитѣ са тѣсни долнитѣ катове биватъ по не здрави отъ колкото горнитѣ, гдѣто въздухътъ бива много по чистъ. Отъ друга страна горнитѣ катове иматъ своитѣ несгодиности: хората които живѣятъ на такава височина, мѣчно се рѣшаватъ да преминатъ толкова стѣпала да слѣзатъ и да отидатъ нѣкъдѣ да подѣхатъ чистъ въздухъ. Това обстоятелство е отъ голѣма важность за слаби хора и за дѣца.

При избиране материалъ за построяване кѣща, трѣбва да знаемъ отношенията на този материалъ къмъ водата, въздуха и топлината. По напредъ ний бѣхме казали, че кѣщата, ако искаме да бѣде добра, тя не трѣбва да ни отдѣля отъ външния въздухъ, т. е. въздуха на кѣщата и вънкашния въздухъ трѣбва винаги да се съобщаватъ, съ друга дума стѣнитѣ трѣбва да бѣдатъ направени отъ такъвъ материалъ който да пропуска въздуха, трѣбва да има пори, да бѣде шупливъ. Доказано е, че всичкитѣ материали, които се употребяватъ за правяние кѣщи, са шупливи, едни много, други малко. Най много шупливи, които пропускаатъ въздуха, са кирпичитѣ, тѣ са много по шупливи отъ тухлитѣ. Трѣбва да

знаемъ, че всѣки единъ материалъ или стѣна до тогава пуска презъ себе си въздухъ, до когато тѣхнитѣ пори са пълни съ въздухъ; ако ли тѣхнитѣ пори са напълнени съ вода, тогава даже най шупливий камъкъ не пропуска въздухъ. Намѣрили се че единъ квадратенъ метръ тухлена стѣна въ дъждовно време пуска само 1,68 куб. метра въздухъ, а на идущий сухъ день тая същата стѣна пуска 2,85 куб. метра. Такава е разликата, когато стѣната е влажна само отъ вѣнъ; нѣ когато цѣлата стѣна е влажна, тогава съвсѣмъ не пропуска въздухъ. Тази влага може да се премахне само чрезъ испаряване на водата. Ето защо влажнитѣ кѣщи са вредителни за живѣяние; но тѣ са вредителни и въ друго отношение; въ влажнитѣ кѣщи влагата постоянно се испарява, а знайно е че при испаряването винаги се губи топлината (всѣкой трѣбва да е забѣлѣжилъ, че подиръ испаряването идва хладина). Съ друга дума влажнитѣ кѣщи са студени; ето защо твърдѣ често се случва да сръщаме хора които живѣятъ въ такива кѣщи, да са оплакватъ отъ ревматизмъ (вѣтъръ). Дебелината на стѣнитѣ е важна за увардване топлината въ кѣщитѣ; колкото по дебели са стѣнитѣ (дуваритѣ), толкова полечка става уравняване на температурата въ кѣщитѣ и на вѣн-кашния въздухъ. За това въ такива кѣщи зимно време бива топло, а лѣтно време прохладно, защото трѣбва много време за да може топлината на вѣнкашния въздухъ да премине презъ дуваритѣ.

За стѣнитѣ най добръ материалъ трѣбва да се считатъ тухлитѣ. Правилната форма на тухлитѣ дава възможность стѣнитѣ по скоро да са искарватъ, работата съ тѣхъ спори и стѣнитѣ ставатъ по здрави тъй като тухлитѣ се вържатъ много добръ. Освѣнъ това тухлитѣ иматъ сгодность и въ здравословно отношение Благодарение на правилната имъ форма, ний можемъ да ги располагаме така, щото вжтрѣ въ стѣнитѣ да оставяме празни мѣста, канали, а съ това заедно да увеличимъ вентила-

цията (провѣтриванieto) на стѣнитѣ и на кѣщитѣ; освѣнѣ това кѣщитѣ съ такива стѣни не истиватъ тѣй скоро. Въмѣсто да се оставятъ праздни мѣста въ стѣнитѣ, наченали са отколѣ въ Англия да правятъ тухлитѣ по средата праздни. Кѣщи направени съ такива тухли биватъ и по лежки и по топли.

На много мѣста предпочитатъ да правятъ кѣщитѣ само отъ дърво, по причина че дървото въ такива мѣста е ефтино. Дървото по причина на голѣмата си шупливостъ добръ завардна топлината; нѣ кѣща направена отъ дърво не може да трае много, тѣй като дървото скоро гние. За тази цѣль т. е. да не гние дървото, мажатъ дърветата съ масленна боя, катранъ и смола или ги прегорятъ отъ горѣ; освѣнѣ това дърветата мокрятъ съ жидкост, които влизатъ вътрѣ въ дървото. За тази цѣль служатъ креозотно масло, хлористий цинкъ и синъ камѣкъ. Камѣка въ сравнение съ тухлитѣ е твърдѣ малко шупливѣ; нѣ тѣй като каманитѣ не са равни, тѣй щото по между имъ се туря много варъ и пясѣкъ, смѣсь, която е много шуплива, за това презъ такава стѣна въздуха преминава доста свободно. Но тѣй като всякой камѣкъ токо що изваденъ отъ канарата съдържа много вода, е влаженъ, за това преди да се тури въ работа такъвъ камѣкъ трѣбва да се остави да изсъхне.

ЗА ЗАВАРДВАННЕ СТѢНИТѢ ОТЪ ВЛАГА.

Ако подъ най долния катъ не мислятъ да правятъ изба и почвата не е твърдѣ влажна, тогава за да бѣде кѣщата суха най сгодното и най просто средство е дюшето да се дига надъ земята, тѣй щото между земята и дюшето да има свободно пространство; въ стѣнитѣ на това пространство оставятъ малки прозорчета, тѣй щото въздуха подъ дюшето се намира винаги въ движение, винаги се провѣтря; това прави кѣщата суха и дѣскитѣ и дърветата отъ които е направено дюшето се завардятъ

отъ гниение за много време. Ако ли почвата (земята), падъ която е направена кжщата, е влажна, тогава тя, почвата трѣбва да бѣде изсушена, което се достига съ дренажъ. Този дренажъ състои въ това, че въ земята се прекарватъ въ различно направление клонкове отъ които водата се стича въ главний каналъ. Ако земята е по висока отъ околността тогава земята за да не е влажна правятъ се отворени канали чрезъ които се стича дъждовната вода. За стичание водата се употребяватъ прѣстени клонкове, които се турятъ въ земята колкото може по дълбоко. Най напредъ водата която се намира край клонковетѣ, начева да влиза въ тѣхъ тъй щото малко по малко земята по край клонковетѣ начева постепенно да сѣхне.

Съ съжаление трѣбва да забѣлѣжимъ единъ фактъ, който начева да влиза въ употребленіе. Говоря за долнитѣ катове (изби) въ земята. Въ по многото нови кжща, направени на новитѣ мѣста въ Варна има вече долни катове, които са повече въ земята отъ колкото надъ земята и назначени за живѣяние въ тѣхъ.

По самото си положение и цѣль, тѣзи изби не могатъ да иматъ голѣми прозорци, слѣд. тѣ нѣматъ достатѣчна свѣтлина, биватъ тъмни. Тоя недостатѣкъ отъ свѣтлина наедно съ влагата правятъ такивато изби вредителни за живѣяние. Тѣзи вредни влияния дѣйствуватъ най напредъ на нѣжний организмъ на дѣцата. Вреднитѣ влияния на избитѣ могатъ да се намалятъ, и да се удовлетворятъ поне най главнитѣ гигиенически потрѣбности ако да съществуваше дренажъ, земята да бѣде суха, прозорцитѣ да бѣдатъ високи и обърнати къмъ истокъ или югъ. За тази цѣль 1) пола (дюшемето) не трѣбва да бѣде въ земята; 2) да бѣде опредѣлена височината на таванитѣ, по низка отъ колкото е опредѣлено да бѣде забранено; 3) да бѣде опредѣлена и най малката височина на прозорцитѣ и 4) да се зематъ мѣрки противъ влагата.

Игиеническото значение на новитѣ кѣщи.

Страхуватъ се обикновено да влизатъ твърдѣ скоро въ нова кѣща по причина на нейната влага. И дѣйстви-телно току що направенитѣ кѣщи биватъ твърдѣ влажни и ето защо. За направата на една кѣща е потребно твърдѣ много вода. Архитекторъ Фойтъ въ Мюнхенъ е намерилъ че за направата на една кѣща отъ 5 стаи и една кухня е потребно най малко 83,000 оки вода. Прѣди да се влѣзе въ такава кѣща, по голѣмата частъ на тази вода трѣбва да бѣде премахната, инакъ кѣщата ще бѣде вредителя за здравieto. Тая вода се премахва чрѣзъ испаряване. Испаряването на тая вода зависи отъ движението, температурата и влажността на въздуха. Испаряването на водата става само по повърхността на стѣнитѣ и на мѣстото на испарената отъ повърхността на стѣнитѣ вода дожда друга отъ вътрѣшността на стѣнитѣ, която сѣщо така се испарява. Отъ тука ний виждаме че трѣбва твърдѣ много време за изсушаванieto на една нова кѣща. Това изсушавание става много мѣчно, ако стѣнитѣ са вече замазани. Ето защо стѣнитѣ никога не трѣбва да се мажатъ, прѣди да изсъхнатъ. Но за по скорото изсушавание на кѣщата прибѣгватъ и къмъ искусствени способи. По горѣ казахме че врѣхъ испаряване влагата изъ кѣщитѣ иматъ голѣмо влияние движението на въздуха, неговата температура и влажностъ. Колкото по бързо е движението на въздуха, колкото е по висока неговата температура (топлина), а слѣдователно и влажността по малко, толкова по скоро става испаряването на влагата. За да се усили дѣйствието на тия фактори (дѣатели), прибѣгватъ къмъ искусствени способи. Като топятъ стѣнитѣ правятъ въздуха по сухъ т. е. даватъ му съ това възможностъ да поглѣща повече влага отъ стѣнитѣ; тоя вече влаженъ въздухъ съ помощта на добра вентилация или отваряние прозорци се удалява изъ стаитѣ. Освѣтъ това по причина на топлението се увеличава разликата

въ температурата на къщний и вънкашенъ въздухъ, а съ това наедно се увеличава размѣняванието на въздуха. И така паление на собитѣ и постоянното провѣтриване на всичкитѣ стаи трѣбва да се смятатъ като най добри и бързи средства за изсушаване на новитѣ къщи.

Всѣкий трѣбва да е забѣлѣжвалъ че по стѣнитѣ въ новитѣ къщи твърдѣ често се показватъ мокри петна (дамги). Тѣзи петна са отъ сѣщото происхождение както и влагата по стѣклата (джамоветѣ) на прозорцитѣ. По причина на охлаждаване въздуха въ стайтѣ парата която е била въ въздуха осѣжда са по стѣнитѣ; ако стѣната е суха, тя твърдѣ скоро поглѣща тая влага; влажната стѣна не може да поглѣне тая влага, която е вече излишна и за това тая послѣдната, излишната влага, се осѣжда по стѣнитѣ въ видъ на дамги; ето защо около собитѣ, гдѣто стѣнитѣ са сухи, никогажъ не се виждатъ такива петна.

Раздѣление и назначение на отдѣлнитѣ стаи.

Главний недостатъкъ на повечето къщи е тѣхната тѣснотия и неправилното раздѣление на стайтѣ още при самото правяние на къщата. Най лоша постройка трѣбва да се счита оная, гдѣто има само една стая, която служи за живѣние на човѣка и на животнитѣ, за готварница, за спалня, за пране и въобще за всѣкакви домашни работи. Такива жилища се срѣщатъ по селата. До колко такивото жилище вредно влияятъ врѣхъ здравieto мжно е да се опредѣли, тѣй като жителитѣ на такива жилища повечето си време прекарватъ на вѣнъ; но може да се каже, че голѣмата смъртностъ на дѣцата зависи отъ лошото хранение и още отъ лошото устройство на къщата, тѣй като въ жилищата дѣца всичкото си време прекарватъ въ развалина въ въздухъ и не могатъ да се ползватъ отъ доброто въздухо на вѣнъ. Трѣбва положително да се установи правото на стайтѣ, въ които живѣемъ, защото

големото количество вода се испарява и влиза въ стѣнитѣ, които по причина на това ставатъ влажни. Твърдѣ мирисливи растения не трѣбва да се държатъ въ стаятъ, защото тѣ твърдѣ леко докарватъ главоболие; цвѣтя които малко или съвсѣмъ не миришатъ могатъ да се държатъ въ стаятъ.

Извѣстно е, че хората при дѣханието поглѣщатъ отъ въздуха кислородъ, а издишатъ въглена киселина; отъ друга страна доказано е, че растенията денемъ поглѣщатъ въглена киселина и издишатъ кислородъ, а нощемъ, напротивъ, поглѣщатъ, както и хората кислородъ, а издишатъ въглена киселина. За това растенията служатъ за пречистване на жилищния въздухъ; нѣ отъ друга страна въ спалнитѣ стаи не трѣбва да се държатъ нощемъ много растения, защото тогава тѣ развѣятъ въздуха.

Едно отъ най главнитѣ требования на игиената е спалнитѣ стаи да са колкото може по голѣми — по широки, по високи и свѣтли. На практика ний забѣлѣзваме съвсѣмъ противното: даже въ добръ уреденитѣ къщи най тѣснитѣ и най тъмнитѣ стаи са назначаватъ за спални, тогава когато най добритѣ стаи се назначаватъ за гостни стаи и салони. Това зависи отъ незнаение на най елементарнитѣ, най първитѣ требования на игиената. Че за човѣка е потребенъ денемъ чистъ въздухъ, това всѣкой го разбира, но рѣдко кой мисли че и нощемъ кога спи, му трѣбва чистъ въздухъ. Вредата отъ лошия въздухъ нощно време въ съна е по голѣма отъ колкото денемъ, защото въ време на съна нашитѣ органи на чувствата не осѣщатъ вредителнитѣ влияния и за това ние не можемъ да ги отмахнемъ. Така ние малко по малко, заболѣваме отъ нѣкоя болѣсть, която не осѣщаме отъ начало, по зародиша на която отколѣ сме носили, догдѣто въпикашна нѣкоя причина не ѝ даде потикъ и тогава ние се чудимъ какъ така отъ веднаждъ се е развила болѣстьта. Следователно, при назначаване стая за спалня трѣбва да

обръщаме най-голямо внимание, тя трябва, както казахме по-горе, да бъде голяма и освъгъ това добре да се вентилира, провѣтря. Ако да не бихме жалили дърва, тогава можемъ да изберемъ за спалня стая и на сѣверната страна, тъй като на тая страна свѣтлината бива равномерна, по-тогава тя трябва да се топли и провѣтрява повече отъ другитѣ стая, и на пролѣтъ тя трябва да се топли по-късно. Ако ли пакъ подъ расположението ни нѣма такава стая или не можемъ да харчимъ много дърва, тогава най-доброто е за спалня да се избере стая обръната къмъ югъ. Спалнитѣ стая на възрастнитѣ трябва да бъдатъ ако е възможно, отдѣлени отъ спалнитѣ на дѣцата, тъй също и спалнитѣ на пораснали момчета отъ спалнитѣ на момичетата. Що се касае до въпроса, какво пространство въздухъ въ кѣшитѣ е необходимо за единъ човѣкъ, намѣрено е, че за единъ възрастенъ човѣкъ трябва да се пада отъ 16 до 30 куб. метри въздухъ; разумѣва се, че колкото по-добре се вентилира, провѣтря, една кѣща, толкова по-малко куб. метра ще трѣбватъ на единъ човѣкъ; напротивъ въ кѣща, която не се провѣтря добре, толкова повече пространство трѣбва за всѣки човѣкъ отдѣлно. При това стаятъ назначени за дѣцата трѣбва да бъдатъ доста широки за да не стѣсняватъ тѣхнитѣ телесни движения; за такива трѣбва да се даватъ стаятъ обрънати къмъ слънчевата страна, да бъдатъ топли и лесно да се провѣтряватъ. Съ една рѣчь стаята назначена за дѣцата, трѣбва да бъде отъ всѣка страна най-добрата стая въ цѣлата кѣща.

Тѣй като у насъ не съществува никаква канализация за премахване нечистотитѣ, не трѣбва да допускаме правяне заходи въ самитѣ кѣща или близо до тѣхъ; най-доброто захода да е на двора и да се съединява съ кѣщата съ покритъ коридоръ. Ако ли захода е направенъ така, щото испражненията падатъ въ сандѣци, които

са вадятъ и съ тѣхъ се изнасятъ и махваторъ, тогава само такъвъ заходъ може да бѣде и до самото здание.

ЗА ТЮТЮНЯ.

Тютюня е отрова, на която вредителността е различна, споредъ мѣстото връхъ което той дѣйствува, така: 1-о, ония, които джвчатъ тютюнь, ако и да се пазятъ да не поглъщатъ отровнитѣ си слюмки, то пакъ поглъщатъ. За да отбѣгнатъ гълтанieto на слюмкитѣ си, тѣ плюятъ и съ това губятъ известнo количество слюмки, които трѣбваше да послужатъ за смиланieto на ястието, това докарва диспепсия (мжчно смиланie), и чeловѣка, който го джвче захваща да сжхне. Джха и устата му захващатъ злѣ да миришатъ, хроническо едно възпаление се явява по устнитѣ, даснитѣ, языка и гърлото. Благодарение, че навика на джвчанieto тютюня у Българитѣ не се е вмжкналъ. Тоже матрозитѣ, въ които се срѣща много тоя опасенъ и отвратителенъ навикъ, захванали да го напуцатъ. 2-о Ония, които смъркатъ енфие, усѣщатъ приятно удоволствие, мозѣка имъ се възбужда, чрезъ енфието подкрепятъ си нѣкакъ мислитѣ и паметъта; но подиръ това удоволствие идатъ опасности! оня, който въ началото съ голѣма предпазливостъ едвямъ помирисваше енфието, слѣдъ нѣколко години, за да си направи сжщото удоволствие, принуждава се да си пѣлни носа съ тоя черенъ прахъ, който като се размѣси съ сополя, пада и нацапва мустакитѣ, брадата и дрѣхитѣ. Слизестата ципа на носа като затѣпява отъ день на день нуждае се отъ повече прахъ. Оня, който смърка енфие, бива мрѣсенъ, захваща да смърди и става отвратителенъ; но това е нищо сравнение съ болѣститѣ които енфието причинява: умприсванието изчезва, носната слизеста ципа задебелява, разранява се, появяватъ се лишеи и даже полипи. Кожата на носа разчервява се, сълезния каналъ, борийката на ухото (*trompe d'Eustache*) раздражнятъ се. Енфието презъ носа отива въ гъртана, гърлото и дори въ стомаха, та никотината (отровното вещество на тютюня) разпрѣсва се по всѣкото тело.

За ония, които са наклонни на тоя навикъ и не могатъ отведнѣжъ да се зарекатъ, най добрия приятелскій съветъ е тоя: да си посмъркватъ сегиятъ тогисъ по малко отъ енфияната кутийка на единъ приятель, но никога да не иматъ своя кутийка.

(Слѣдва).

Опасността отъ прибавлението спиртъ въ виното.

Г-нъ Ланпе направилъ, въ Академията на наукитъ въ засѣданieto отъ 23 Юний, интересно съобщение връхъ предосторожността която трѣбва да се зема въ прибавлението на спиртъ въ виното.

Повечето, вина за да могатъ да се държатъ по дълго време и да се испращатъ на далечни мѣста (да се изнасятъ,) безъ да вазкипватъ, иматъ нужда да имъ се прибавя спиртъ, но спирта не трѣбва да надминава никогa повече отъ 3 на 100.

Това прибавление трѣбва да става въ кадуза даже, или въ всѣки случай прѣди второто възвирание (кипение) на виното, тъй щото да може да се съедини спирта съ виното, защото ако не се на прави тъй, не се добива спиртливо или нарѣченото алкоколическо вино, но просто една смѣсъ (разбъркотия) отъ спиртъ и вино, която смѣсъ може да бѣде вредителна за чловѣческото здравие.

Всѣкакъвъ спиртъ не трѣбва да се туря въ виното. Винения спиртъ, който се налива въ кадуза не поврѣжда качеството на виното. Спирта отъ цвѣтло, отъ картофи и отъ жита, ячимикъ, просо и пр. даватъ на виното вредителни качества. Такива вредителни вина производатъ връхъ чловѣка полесно алкохолизма (болѣстъ отъ пиянство), когато съ число вино помѣчно се случва такова нѣщо.

Епилептиченъ припадъкъ (сара) причиненъ отъ виждане на умрѣлъ човѣкъ.

Всичкиѣ наблюдатели се стараятъ да откриятъ причинитѣ на тая болѣсть. Какво не се е говорило едно време по причинитѣ на сарата, за сега двѣ мнѣния са преодолели едното е на Gowers и другото на Lasègue.

Gowers, докторъ въ болницата за паралитичниѣ и епилептичниѣ болни въ Лондонъ, вѣрва, че отъ непосредственитѣ причини на сарата, душевнитѣ са най силнитѣ. Той забѣлѣзва въ повечето отъ своитѣ наблюдения че умственното раздражение, душевнитѣ мѣки, страха, уплашванieto бивали са причина за появяването на сарата и особено въ младитѣ дѣвойки. Той прѣема, че едно момиченце отъ 12 до 15 години по скоро се трогва, възвълнува, отъ колкото едно момче на същата възраст; и че уплашванieto има силно влияние върху нервнитѣ центрове, причинява треперанie, раступване на сърдцето (ускоряване сърдечнитѣ контракции); по статистиката на Gowers, моралнитѣ впечатления повечето пѣти ставатъ причина.

Lasègue, като прави внимателни бѣлѣжки по асиметрията (неправилности-тѣ) на главата и лицето, иска да каже че каквито и да са външнитѣ влияния, не могатъ да причинятъ епилепсия, че влиянието на страха е второстепенно, и че никога той не видѣлъ истинска сара причинена отъ страхъ. Какъ може да бѣде една слаба причина, едно уплашване отъ единъ мигъ, да създаде едно такова важно повреждане въ мозъка, което да се развива и да може да докара до най тяжкия степенъ мозъчинитѣ побърквания, до най ужаснитѣ престѣпнически нещастия?

Le grand du Saule като говори за неговитѣ си наблюдения, казва, че е останалъ въ недоуменне отъ противорѣчията на тия двѣ мнѣния. Отъ подробнитѣ распитвания въ повечето случаи, пиянствуването на бацитѣ, много честитѣ удари по главата и рядкостта на подобна болѣсть въ наслѣдството обърнали вниманието му. И между другитѣ нравственни впечатления които се указватъ той забѣлѣзва въ осемъ случая появяване сара слѣдъ виждане на умрѣлъ човѣкъ. Но, отъ неговитѣ наблюдения се вижда че това иде като добавочна причина, като просто причинително обстоятелство. Ако сипомнимъ всичко което е казано по причината на сарата, ние виждаме че различни морални впечатления са давали поводъ за появяването на тая болѣсть; по пѣкогажъ вижданieto на едно убий-

ство, на единъ пожаръ, на една печална смъртъ, на единъ епилептиченъ припадъкъ, на единъ призракъ, на единъ маскиранъ челоуѣкъ, на единъ буенъ лудъ, на човѣкъ който пада въ вода или който се хвърля отъ високо; поменувать се още случай на появяние сара слѣдъ едно заплашване на убиване съ пушка, на гибелъ, на бунтъ, на ухапване отъ куче, на виждане множество вълци; между другитъ причини фигуриратъ силнитъ скърбни впечатления и внезапнитъ радости. По миѣнieto на La'Sègue всичкитъ тия наблюдатели са измамили, по това не е право, при наслѣдството, пиянството на родителитъ, ударитъ по главата, сифилиса прибавять се и моралнитъ впечатления.

Отъ 8-тѣхъ свои наблюдения на появяване сара слѣдъ вижданieto на мъртво тело, *Le grand du Saulle* съвѣтва, да не се оставять дѣцата и особено малкитъ момиченца отъ 7 до 14 години да глѣдатъ труна на родителитъ си, и особено преданието за послѣднето целуване мъртвото тело, навикъ който трѣбва да се пази и почита, но за дѣцата отъ първо устройство той трѣбва да се отбѣгва.

За антихолернитъ инокулаций на Докторъ Феррана.

Извлечение отъ рапорта на Brouardel.

(Bulletin de l'academie de medecine N° 27 Seance du 7 juillet 1885).

Отъ нѣколко недѣли насамъ, твърдѣ много се пише за антихолернитъ инокулации, които Докторъ Ферранъ прави въ Испания. По тоя въпросъ се писа и разисква на дълго и широко както въ медицинскитъ печати тъй и въ политическия; даже нѣкои лѣкари отъ Южна Франция задали запитвания да ли трѣбва да се приготвятъ за да почнатъ антихолернитъ инокулации по метода на Феррана.

Комисията, която бѣше назначена отъ царската академия въ Барселона, за да изслѣдва опититъ на Феррана, произнесе се въ полза на инокулациитъ. Отъ Франция се испрати научна комисия за да иде въ Испания и изучи антихолерното амбулявание. Комисията се състояше отъ Brouardel, Charlin и Albarran.

На тая комисия Пастьоръ даде едно писмо за Феррана, въ което Пастьоръ слѣдъ като напомня за избора и цѣльта на тая комисия, споменува още за съмненieto което се породило отъ Феррановото описанне морфологията (видоизмѣненieto) на бацилата, забѣлѣзва още че вече се говори за нѣща, които Ферранъ можилъ да съгледа, а другитъ даже и Кохъ не съгледали, и най сѣтнѣ прибавя че най важното е да се узнае да ли инокулациитъ предпазватъ отъ холерата.

На 18/30 Юний Комисията предаде на Феррана писмото; но той се отказа да покаже начина по когото отслабва сплата на холерната зараза; позволява, само въ неговата лаборатория, да изследватъ материята съ която инокулирва, и не дава да се извади нито една капка вънъ отъ лабораторията му. Той предлага на Комисията сама да земе холерни испражнения, да развжди микробитѣ на чисто, въ едно стъкло запечатано въ една касичка, да предаде всичко това за три дни въ рѣцѣтъ на Феррана, и той безъ да покаже на комисията какво ще прави, слѣдъ това време, ще почне предъ очитѣ на комисията да амбулясва съ тая материя.

На възраженията Ферранъ отговаря че ще пази секретно това, не иска да го искаже и че не вижда никаква гаранция ако си искаже тайната. Въ това Ферранъ се сравнява съ единъ промышленникъ, който е намерилъ средство да приготвя хиинна по 25 стотинки килограмма. Той пожелалъ да се направи предложение на министра на търговията въ Франция за условия и договоръ по които ще се съгласи да искаже секрета. Комисията се отказва отъ такова едно задължение и му напомня че нейната мисия е научна а не търговска.

Brouardel и другаритѣ му се намѣрили предъ единъ лѣкаръ, който има и иска да експлоатирва едно секретно лѣкарство.

Най важното въ тоя случай е да се узнае да ли холерната зараза чрезъ преработването се обръща на холерна вакцина, и да ли има постоянностъ въ обезсилването на заразата. Постоянността въ отслабването на заразата въ дадения случай твърдѣ мѣчно може да се осъществи въ първитѣ години, тъй щото самъ Пастьоръ се ползгвалъ. Кой може да ни увѣри че холерната вакцина на Феррана ще бѣде всякоги еднаква? Че никоги не ще да се измѣнува? Тия запитвания ставатъ още по умѣстни отъ самото казване на Феррана: че за всяко ново приготвяне на холерната вакцина, трѣбвало да се зема отъ самия источникъ на заразата.

И тъй когато тая вакцина не е всякоги еднаква, не ще ли да причинява нещастни случки? И най сѣтнѣ не трѣбва да забравяме че това амбулясане се прави на хора, а не — на животни. Слѣдователно, като не е извѣстенъ начина за приготвянето на Феррановата вакцина, като не се знае нейната сила, кой би се одързостилъ да земе отговорностъ за да съвѣтва или да прави антихолернитѣ прививания на Феррана?

Комисията всячески се мѣчила да убѣди Феррана за да повѣри секрета си, но той се отказалъ и комисията не с имала възможностъ да изследва нито приготвянето на ослабнатата зараза, нито до колко тя може да предпазва отъ холера.

Ферранъ въ писмото си до министра казва че комисията не трѣбва да иска да узнае какъ се приготвява ослабването на заразата, тя трѣбва просто да види да ли феррановата вакцина предпазва отъ холерата. Навежда за примѣру хинина и морфина, които лѣкаритѣ употребяватъ и не е нужно да знаятъ фабрикантина какъ ги приготвя.

Ферранъ иска да го възнаградятъ, както германското правителството възнаградило Коха, и че той не мислялъ за всегда да крие изобретението си. Къмъ края на писмото си най неприлично казва, че всичката слава на свѣта не струвала, ако той умре и остави дѣцата си въ бѣдность. Тука трѣбва да напомнимъ че Пастьоръ е направилъ открития, както и Кохъ, но нито единъ отъ тѣхъ не е крилъ откритията си нито пакъ е искалъ да ги продава,

Мисията на комисията въ тоя случай се прекратила. Но тя по-молила Феррана просто като на колеги да имъ покаже то което Ферранъ пожелас. Тогава Ферранъ ги завелъ въ лабораторията си дѣто заварили и неговитѣ сътрудници: единъ инженеръ, единъ адвокатъ, единъ професоръ акушеръ и единъ младъ лѣкаръ. Апаратитѣ съ които Ферранъ си служилъ били слѣдующитѣ: два микроскопа, както една тѣй и другия лишени отъ особито освѣтление, единъ № 5 обективъ (старъ нашетъ), очно стѣкло № 3 и тия били най голѣмитѣ увеличителни стѣкла; една дървена четвъртита пещъ, верѣдъ която има свѣтилото на газовата лампа. Ферранъ исповѣдалъ че не притѣжава никакъвъ инструментъ съ когото да може да урежда температурата. За микроскопическитѣ си изслѣдваня, нѣма и не употребявалъ никакви средства за да вапсува микробитѣ, средства на които полезността е призната отъ всичкитѣ микробиологисти.

Той показалъ съ микроскопа на комисията едно приготвление дѣто се съгледали нѣколко спиралки въ краищата на които се видели нѣколко валчести точки, които Ферранъ приемалъ че се ендогенни спори (семенца), но всичко това ясно не се видело по причина на неправилното изслѣдване. Въ друго едно приготвление съгледали движение на нѣколко микроби подобни на запетаевидната бацила.

Материята съ която Ферранъ инокулирва била желта, не ясна, твърдѣ мѣтна. Той позволилъ да зематъ една капчица отъ тая материя и подъ микроскопа видели: множество валчести точки, нѣколко бацили подобни на запетаевиднитѣ и прави батонети (пръчици). Ферранъ присема че точичитѣ са спори (семенца), които растели и се подраздѣлили подобно на ягода. Като пожелали да имъ покаже тая фаза на образуването на бацилитѣ, Ферранъ отговорилъ че въ тя минута нѣмалъ такова приготвление и ако желаятъ да видятъ това слѣдъ

петъ или шестъ дни ще може да го приготви. Феррановитѣ микроскопи увеличавали отъ 700 до 800 диаметри, а обикновено трѣбва да се получи едно увеличение отъ 1000 до 1400 диаметри за да може да се прави изслѣдвания по морфологията на микробитѣ.

Слѣдъ това комисията като описва опитната страна на въпроса, говори че въ лабораторията на Феррана нѣмало никакви животни връхъ които да се прави опитъ; на тия забѣлѣжки Ферранъ отговорилъ че билъ свършилъ научната страна на дѣлото си и че вече се занимавалъ само съ практичната страна на инокулацията. Попитанъ като какви симптоми се явявали въ животнитѣ, на които правелъ подкожно спринцованне? Той отговорилъ че индийскитѣ свинчета умирали, въ расстояние на нѣколко часа слѣдъ спринцованнето съ повишение на температурата и съ треперания, нито диария, нито бѣлвания се явявали, въобще холернитѣ признаци не се явявали. Явленията, които той описва, се случаватъ при гнойното отравяне на кръвта. Самъ Ферранъ, казва, че въ кръвта на тия индийски свинчета се намервало голѣмо количество валчести тела, които той приема за микрококуси, и не се съгледвало нито витлообразни нито запетаевидни бацили. Комисията на Барселонската академия напроотивъ бѣше обявила че въ кръвта на индийскитѣ свинчета, на които се прави спринцованне отъ тая материя, имало изобилно витлообразни и запетаевидни бацили.

Ферранъ приготвявалъ твърдѣ лесно инокулационната материя, въ единъ день можелъ да приготви до 2 кубически метра.

На 1 Юлий новъ стилъ той амбулясалъ предъ самата комисия около 20 калугерки; до госпитала той занесълъ инокулационната материя въ единъ сѣдъ не добръ затѣкнатъ, въ колата по пътя материята се разлѣла презъ затката, въ госпитала Ферранъ зель единъ тасъ и налялъ въ него материята, безъ да го дезинфектира посредствомъ пламъкъ, и отъ тамо пълнялъ спринцовката си, която събирала единъ кубически центиметръ. Тая спринцовка имала твърдѣ дебела и широка трѣбичка (игла), която той предварително никакъ не нагрѣвалъ на пламъкъ, нито пакъ, като правелъ спринцованнето, изгонвалъ въздуха отъ нея. Ферранъ правелъ подкожното спринцованне отдолу рамото къмъ задня и вънкашна страна, като вкарвалъ иглата отдолу на горѣ. Той прививалъ и на двѣтѣ рѣцѣ, въ една минута вакцинирвалъ четири чловѣка.

Хората, които той прививалъ, малко се поболѣвали, но не имъ се случвало нито диария, нито бѣлвания, въ кръвта на вакциниранитѣ хора не се намервали нито спирални нито запетаевидни бацили, нито пакъ въ испражненията имъ е имало запетаевидни бацили.

Слѣдъ това комисията прави по статистиката на антихолернитѣ инокулации слѣдующитѣ забѣлѣжки: до сега обнародванитѣ статистики говорятъ въ полза на антихолернитѣ прививания, но въ сжщностъ се указва че не се държи вѣрна статистика, така напримѣръ, въ Каркагентъ дѣто имало 10 или 12 умрѣли отъ холера, показали само трима и то отъ страхъ за да не се обяви тоя градъ заразенъ та да се постави подъ кордонъ. Въ държанието на статистиката нѣма никакъвъ редъ, даже и населението на градоветѣ не е точно опредѣлено. Умрѣлитѣ отъ холера още по лесно могатъ да се укриватъ, защото въ време на епидемия въ Испания заравятъ умрѣлитѣ ношно време.

Главното е, че статистикитѣ за антихолернитѣ прививания исключително се държатъ отъ феррановитѣ партизани.

Ферранъ не иска да съобщава статистическитѣ си таблици даже и на властѣта, въ Валенца, когато му поискали имената на тия които са инокулирани единъ или два пѣти, той отказалъ да ги даде.

Ферранъ отъ начало правелъ инокулациитѣ безплатно, а сега земалъ отъ 5 до 12.5 лева. Хората пдели отъ околнитѣ мѣста въ Валенца за да се вакцинирватъ, и постоянно въ къщата дѣто се правятъ вакцинациитѣ, имало навалища.

Най сѣтитъ извѣстно е че отъ холерата умиратъ повече бѣднитѣ хора отъ колкото богатитѣ, а повече се вакцинирватъ тия послѣднитѣ които и безъ това са по малко изложени на холерата, до една степенъ и това бърка статистиката.

Въ Алспира комисията получила отъ Д-ра Еструхъ слѣдующитѣ забѣлѣжки:

Народонаселение	Не инокулирани	Заболѣли отъ холера	Умрѣли
официално число 16.000	минимумъ 5.500	послѣ захващанieto на	169
въ сжщностъ 23.000	максимумъ 12.500	инокулацията 371	

Единъ пѣтъ инокулирани

10.500 отъ тѣхъ заболѣли отъ холера умрѣли
37 7

отъ повторно инокулиранитѣ
заболѣли умрѣли
35 6

въ Алберикъ

народонаселение	отъ не инокулиранитѣ	заболѣли	умрѣли
5.000	4.000	192	73

отъ единъ пѣтъ инокулиранитѣ заболѣли умрѣли
938 10 2

отъ повторно инокулиранитѣ заболѣли 3 колко умрѣли неизвѣстно

въ Алгемези

население	не инокулирани	отъ тѣхъ заболѣли	умрѣли
официално 7.856	официално 6.600	484	208
въ сѣщность 10.500	въ сѣщность 9.300		

отъ единъ пѣтъ инокулиранитѣ	заболѣли	умрѣли
1.202	25	5

отъ повторно инокулиранитѣ	заболѣли	умрѣли
623	1	1

Обнародванитѣ статистики са твърдѣ малко, та отъ тѣхъ не може да се прави заключение, може би и ония, които не са за въ полза на инокулациитѣ, не се обнародватъ. Увѣряватъ че въ Масанаса отъ 100 инокулирани (амбулясани) 67-тѣхъ се хванали отъ холера. Освѣнъ това и отъ горнитѣ таблици се види че между повторно инокулиранитѣ има заболѣли и умрѣли отъ холера.

Ражданіе при *vagina Septa* и *uterus Septus*.

Въ Медицинска Сбирка (книжка II 1884) бѣхъ описалъ единъ случай, *vagina septa* и *uterus septus*, който наблюдавахъ въ Варненската I класна болница. Този случай е слѣдующий:

Александрина, проститутка 22 г. постѣли въ Варненската I-во класна болница. При изслѣдваніето се намѣрихъ явления на *endometritis cervicalis chronica*, нъ при това и слѣдующитѣ аномалии въ развитіето на дѣтероднитѣ ѝ органи. Вънкашнитѣ ѝ дѣтеродни части развити правилно. У входа *in vagina* се намира преградка (*Septum*), която раздѣля *vaginam* отъ горѣ на долу на двѣ части. Тая преградка отъ горѣ и отъ долу се начева още у входа, нъ срѣдата ѝ се намира нѣщо около 1—1½ сантим. на вѣтрѣ, вслѣдствие на което тя има полулунна форма: тя е дебела, най много полулунния ѝ край. Преградката се продължава на вѣтрѣ по всичката дължина на *vagina*, която така е раздѣлена на двѣ половинки, отъ които лѣвата е по широка и *Speculum* свободно влиза въ нея, тогазъ когато за да се вкара въ дѣсната половина, оглѣдалото трѣбва да се държи така, щото прѣдний му край да бѣде обѣрнатъ на дѣсно а задний на лѣво, слѣдоват. направлението му да не е паралелно съ осѣта на тѣлото. Въ всякоя половина на *vagina* се намира по една *collum uteri*, отъ които дѣсната е повече развита. И двѣтѣ *colli uteri* се намиратъ у самата преградка. Положеніето на дѣсната *collum uteri* е нормално, когато лѣвото е наклонено, обѣрнато повече на дѣсно. Двата зонда вкарани прѣзъ двѣтѣ *ostia*, не се срѣщатъ никѣдѣ. Лѣвия зондъ не можеше да се върти свободно, тогазъ когато дѣсния се движеше

свободно и по направлението на края му може да се слѣди, че дѣсната половина е много по голѣма отъ лѣвата. При външното изслѣдване на *abdomen*, *fundus uteri* се намира твърдѣ мжно поради дебелый жирно-кѣтчатный слой; изслѣдование *per rectum* не може да бже направено поради несъгласието на болната. Слѣдователно тука имаме случай съ *uterus Septus*. Сдѣдъ нѣколко дни, се показва менструация, менструиратъ и двѣтъ матки.

Въ *pendant* къмъ този случай нека съобщимъ другъ още по интересенъ за раждане при *uterus Septus et vagina duplex*.

Развитието на дѣтороднитѣ органи въ форма на горѣпомѣнатата аномалия не се срѣща твърдѣ често, още по рѣдко се случва да видимъ раждане при такава аномалия. Макаръ и като рѣдкостъ, има въ литературата описани такива случаи. Напр. *Spiegelberg* въ своето ръководство (учебникъ акушерства 1879) говори че е възможно жени съ подобна аномалия да затежеляватъ, като въ сщщото време показва на ония отклонения отъ нормата, които иматъ мѣсто при ражданieto, напр. оттегляване на тежката половина отъ остята на таза, предлежанне на праздений рогъ (който свѣдѣствие съкращението на *officium uteri interni* може да бже отбѣснатъ на горѣ) кръвотечение *in puerperio*, още повече ако *placenta* е била прилепена до преградката, която раздѣля двѣтъ половини. Разпознаването на този недостатъкъ прѣди ражданieto е по миѣнието на *Spiegelberg*-а мжно. Ако *vagina*-та е двойна, тогава, разумѣва се, това може да ни даде право да мислимъ, че и матката (*uterus*) е двойна. Професоръ Лазаревичъ (курсеъ акушерства 1879) описва единъ случай *graviditas* при *uterus duplex separatus*, гдѣто е сщществувало двоенъ *humer*, пълна преградка на *vagina* двѣ *partiones vaginales* и два *corpora*; *graviditas* е била прекъсната на 2-й мѣсяцъ *Schroeder* (учебникъ акушерства 1872) допуска че при всичкитѣ видове раздвояване на дѣтороднитѣ органи ако всякоя една половина бже добрѣ развита, може да бже *graviditas* и ражданieto да дойде до нормалний срокъ. Но той не може да рѣши, да ли *graviditas* са прекъсва при тая аномалия по често отъ колкото при нормалнитѣ органи. Нѣкои автори мислятъ че ражданieto въ таква случаи бива твърдѣ неблагоприятно. Напр. *Sagus* обръщамъ вниманието на това, че *graviditas* често се прекъсва преди да настѣпи нормалний срокъ, а ражданieto се комплицира съ твърдѣ неблагоприятни обстоятелства, слаби болки при ражданieto, кръвотечение, сѣхване на преградката и пр. За това говорятъ и *Rokitansky*, *Kussmaul* и др. Въ новата литература се описва случая на Д-ра *Личкуса* (Врачъ 1884 № 42), въ който ражданieto е имало мѣсто *uterus duplex bicornis* и *vagina*

duplex ражданието се е свършило съ forceps, perperium неблагоприятъ.

Що се касае до съществуването на *vagina duplex* и влиянието и за ражданието трѣба да споменемъ за съобщението на Д-ра Шлезингера отъ клиниката на професоръ Славянский (Врачъ 1884 № 27) гдѣто при съществуването само на *vagina subsepta supra* при нормаленъ *uterus* се е срѣщало прѣпятствие за ражданието — ослабване на болкитѣ по причина на прѣчка отъ преградката, което е предизвикало операция — махване на преградката и употребление на forceps. Андреевъ (Врачъ 1884 № 39) е видѣлъ също таквъ случай както и Шлезингеръ, но гдѣто ражданието се е свършило твърдѣ сполучливо; за това той критически се отнася къмъ мнѣнието на Шлезингера че преградката нѣма никакво влияние за ослабването на болкитѣ и смята на операцията като направена преди време.

Младистка З. М. на 19 год. ражда първий пѣтъ, постъпи въ болницата съ болки на раждане. Първото мѣсячно очищение се появило на 16 година и отъ начало идвало презъ 5—6 мѣсяци и въ малко количество продължавало се 3—4 дни; но послѣднитѣ 3—4 мѣсяца преди да зачене идвали се правилно. всѣки 3 недѣли по 4—6 дни безъ никакви болки и въ голѣмо количество. Послѣдното мѣсячно очищение било презъ Май миналата година. Рѣстъ има среденъ, нормално сложена. Костната и мускулна система са развити добръ. Корема е увеличенъ въ обема си, при това много бие въ очи положението на *uterus* малко по долу отъ *processus xiphoides*, въ време на болкитѣ *uterus* се вижда продълговатъ и плоскъ. Маточний шумъ и сърдцебиенето на *foetus* (плодъ) се чуватъ отъ лѣвата страна малко по долу отъ пѣтя. *Labia majora et minora* са развити правилно. Нупъ е скъсанъ, *introitus vaginae* безъ измѣнения. Вървеше напредъ главата, която въ време на изслѣдването се намираше въ таза (*pelvis*) въ правий косвенъ диаметръ. Послѣдната вода (*amnion*) е истекла още предъ болната да постъпи въ болницата. При търсене направлението стрѣловидний шевъ *Sutura Sagitalis* на главата, прѣста напипва една ципа като дебелъ шнуръ, която ципа се вдаваше въ кожата на главата, като образуваше бразда. При понататъшното изслѣдване се намѣри чета ципа не е нищо друго, освѣнъ преградка на *vagina*, мѣсяста, твърда. По причина че главата е притискала вътрешния край, който за това се е приближавалъ къмъ външния, преградката е зела видъ на дебелъ шнуръ, който се е вдавалъ въ главичката. Слѣдъ отблъскване преградката на дѣсно, раждането се остави на приро-

дата. Въ време на болкитѣ се е забѣлѣжила една бразда по кожата на abdomen. Тая бразда се е начевала погорѣ отъ пжпа отъ дѣсна страна и е вървѣла на долу и къмъ лѣвата страна, при това отъ дѣсната и страна се намираше матката която правилно се съкращаваше, а въ лѣвата се намираше прилепена до нея една опухоль (tumor), която тоже се съкращаваше, но която при палпацията не даваше такова противудѣйствиe. Колкото повече наближаваше ражданието да се свърши, когато uterus спадна до пжпа и тогава браздата се изгуби. Въ това време uterus взе слѣдующия видъ. Сръдната и бѣше извита, вглбена като джга, краищата на тая джга се издаватъ като рога отъ които дѣсний бѣше много по голѣмъ отъ лѣвия. Болкитѣ бѣха силни и идваха правилно. Когато главичката се показа у входа на дѣтороднитѣ органи, истече малко кръвъ главичката твърдѣ скоро излѣзъ, при това лицето се обърна къмъ дѣсния кракъ. Perineum се поддържаше по способътъ на Duche. и макаръ че *intritus* бѣше доста тѣсенъ, *ruptura perinei* не се случи. Скоро подиръ главичката излѣзе и венчкото тѣло; *placenta* излѣзе сама подиръ 20 минути. Ражданието отъ влизанieto на главичката въ малкия тазъ и до свършването се продължава до 3 часа. Слѣдъ като биде омита, родилницата биде изслѣдвана. На задната страна на *vagina* 4 сантиметра на вжтрѣ отъ входа се начеваше една преградка, която отиваше на горѣ по задний сводъ и постепенно като става по малка, минава на *portio vaginalis* по задната *museau*; една частъ отъ предната страна на *vagina* бѣше не гладка, мѣсто гдѣто е билъ прилѣпенъ прѣдний край на преградката, тъй като тая послѣдната въ време на ражданието се е скъсала на всѣкадъ отъ прѣдъ. Тая негладкостъ се начеваше 2,5 С. отъ *introitu*, като е вървѣла по предната страна на *vagina*, минала е по прѣдний сводъ и на предната *museau*. И така *vagina*-та е била раздѣлена въ сръдната и горнѣта третина на двѣ равни половини а самата преградка бѣше мѣсияста и твърда. *Portio vaginalis* бѣше само една и на нея се намираха на предната и задната *museau* слѣди отъ раздвоявание. Малко по навжтрѣ отъ *orifitium uteri externum* прѣста усѣщаше *in canalis colli* преградка, която до колкото прѣста можеше да влезе на вжтрѣ заминаваше и *orifitium internum*; тя бѣше по тънка, опната и раздѣляше *sacum uteri* на двѣ неравни части, дѣсната много по голѣма и въ която е станало зачеванieto и лѣвата по малка. Съ предпазливостъ введеный зондъ влизаше въ дѣсната половина 10 сант. а въ лѣвата 7. До гдѣ е достигала преградката мжчно е да се каже, но може да се предполага че е достигнала до *fundus uteri* тъй като преградката на всѣкъдѣ бѣше еднакво опната.

Описаний случай предостава нѣколко признаци, по които още въ време на ражданието може да се мисли че имаме работа съ *uterus septus*; въ време на болкитѣ се забѣлѣзваше описаната погорѣ бразда. Тая бразда съвпаднаше съ направлението на вътрѣшната преградка; при това дѣсната половина на *uterus* работеше правилно за да изгони *foetus* лѣвата половина сжщо приемаше участие въ работата. но напраздно, тъй като не е имала що да изгони; по причина на което е отишла по на горѣ. Другъ симптомъ, забѣлѣженъ при ражданието, *fundus uteri* бѣше вгънатъ, вгъбенъ въ видъ на дъга (*uterus arcuatus*).

По отношение къмъ прогностиката, тоя случай представя интересъ че ражданието стана нормално и скоро, безъ всякакви компликации: ослабване на болкитѣ и пр. *Riegregium* премина твърдѣ добръ а родилницата си излѣза слѣдъ 11 дни. Дѣтето е съвсѣмъ здраво. „Врачъ № 23 Юний 6 1885.“

Азъ отъ себе си имамъ да прибавя, че автора, при даване добра прогностика, съвсѣмъ нищо не поменува за скъсването на преградката. Ако тя не бѣше скъсана сама, не щеше ли той да бѣде принуденъ да я разрѣже, както това е направилъ Д-ръ Шлезингеръ.

Нека тука прибавимъ нѣколко още подобни случаи:

Въ зачатъването отъ 2 Януарий 1885 г. на акушерското дружество въ Филаделфія Д-ръ Goodel разказва за една жена която се е оплаквала на поясни (лумбарни) болки и различни първи симптоми *coitus* мжченъ. *Vagina*-та на венчката си дължина е била двойна; вѣроятно е че сношенята са ставали по редъ и въ двѣтѣ страни. Двѣтѣ *colli uteri* бѣха съединени като двата ствола на чифте пушка; Зонда влизаше 76 милим. въ всѣка една отъ двѣтѣ матки. Вагиналната преградка бѣше раздѣлена на всичкото си продължение и болната бѣше въ твърдѣ добро състояние.

Д-ръ M. Aelland разказва за единъ подобенъ случай. Той е видѣлъ жената три мѣсеци слѣдъ заченването. Той разрѣзалъ *Septum* малко преди да се начене ражданието, което се свършило съ раждане на едно живо дѣте. Три дни по късно родилницата слѣдъ 4 часа болки изхвърли десидуална масса. Два зонда введени слѣдъ свършване пълна инволюция влизаха на разстояние 48 сантим. По късно тая жена е зачнала въ другата половина на *uterus*.

Д-ръ Godel съобщава за единъ случай, който той испърво е мислил да е *graviditas extra-uterina*. Той е билъ вече готовъ да назначи денъ за операцията, когато е усѣтилъ съкращения на матката. Жената роди сама безъ всякаква помощъ; тя имаше само една *collum uteri* и само една *museau de tanche*, но *cavum uteri* бѣше раздѣлена

на двѣ части съ една преградка. Godel е зондироваѣ матката и е намѣрилъ другата половина праздна.

Д-ръ Harris забѣлѣзва че праздната половина на матката заема обикновено средната линия; освѣтъ това стѣннитѣ (parois) на тая отъ двѣтѣ половини, въ която се развива дѣтето са тънки и които не даватъ такова чувство на противудѣйствиe, както една тежка нормална матка. (Annales de Gynecologie et d'obstetrique. XXIII. Juin 1885).

1. Професоръ Schatz разказва за единъ свучай graviditas подиръ ovariotomia bilateralis. По причина на една голѣма киста лѣвий ovarium е билъ съвсѣмъ отрѣзанъ наедно съ една частъ отъ tuba Fallopii. Дѣсниъ ovarium въ който се е забѣлѣзвало вече кистозно прераждаише билъ е превързанъ съ лигатура и отрѣзанъ, но тъй щото отъ него е останала една частъ около 2 милиметра широчина. Дѣсната tuba е оставена цѣла. 4 години слѣдъ тая операция, (болната 20 годишна) се оженила и слѣдъ една година е родила добро развито дѣте. Въ първото време подиръ операцията болната е нѣмала menstruatіo, но само болки; слѣдъ нѣколко време се явяватъ но неправилни menstrua, по 5½ мѣс. подиръ операцията menstruationes се явявали правилно (Centralblatt für Gynecologie, 6 Юний.

Д-ръ Севвовъ.

Испитателни изслѣдванія върхъ патологията и терапевтиката на туберкулозиса.

Отъ професора Coze и Доктора Simon препараторъ.

(прев. Д-ръ Юрдаиовъ).

Отъ когато Кохъ извѣсти, че открилъ микроба на фтизията, ние слѣдвахме съ най голѣмо внимание всичко что се публикува върхъ тоя предметъ, увѣрени, че ако се докажеше паразитарната натура на туберкулозиса ще може да се получатъ слѣдствия отъ най-голѣмъ интересъ, относително диагностика, профилактиката и терапевтиката на тая грозна болѣсть.

Въ 1882 г. учредихме лаборатория за опити имѣющи за цѣлъ да повѣриме изслѣдваніята на Коха и да изчерпиме отъ тѣхъ, ако е възможно нѣкои практически резултати.

Отъ всичко, най напредъ трѣбваше да имаме въ рѣдѣтъ си единъ способъ въ сѣщо време вѣренъ и лесенъ да открие бациллитѣ на туберкулозиса. Подиръ като опитахме едно слѣдъ друго срѣдствата предложени отъ разнитѣ автори, спрѣхми се на една сложна метода съ помоща на която констатираме явно присѣйствието на микробитѣ въ разни органически житкости и въ разнитѣ ткани

Спорѣдъ насъ, за да се докаже че тоя бациллъ е истинно специфическия елементъ на туберкулозиса, трѣбваше да се знае сигурно:

1-о Че той се намира само въ фтизията;

2-о Че той придружава всѣкога туберкулозния процесусъ, въ коя да е степенъ на неговото развитиe;

3-о Че той се намира съ сѣщитѣ характерни и въ туберкулозиса произведенъ чрезъ испитателни изслѣдвания врѣхъ добитациѣтѣ.

Разнитѣ тия въпроси екзаминирани; нашитѣ опити се отнасяха врѣхъ дѣйствието което би могли да иматъ врѣхъ бацилла и врѣхъ развитието на болѣстѣта разнитѣ антисепически лѣкарства.

Ако и да обдържаме въ това отношение твърдѣ малко удовлетворителни резултати, при все това вѣрваме, спорѣдъ нѣколко забѣлѣжени дѣла, да сме показали къмъ кое направление трѣбва да бждатъ отправени новитѣ изслѣдвания.

Въ тая работа, която търсихме да направимъ тѣй точна по възможность, не искахме да вкараме освѣнъ нашитѣ съвършенно лични трудове, и ако да съдържа на цѣло малко нови нѣща, ние поне се надѣяме, че то ще спомогне за оцѣнение мнѣнията изложени до сега и ще възбуди нови опити полезни за клиниката и терапевтиката.

I. *Техника*. Въ принципъ, онова което позволява да се характеризира бацилла на туберкулоза, то е значителния аффинитетъ (усвояване), което представлява бацилла за цвѣтоветѣ на анилина (aniline) въ алкалинна солуция; свойство тѣй силно щото само, между другитѣ бацилли и анатомически елементи, той не си измѣнява цвѣта чрѣзъ слабитѣ кислоти и чрѣзъ втори цвѣтливъ реактивъ неалкалинъ който измѣнява цвѣта на всичкия препаратъ като остава само на туберкулознитѣ бацилли първия цвѣтъ.

Ние настояваме на това двойно (вторично) боядисване (vapcвание), което считаме нужно за да се избѣгне всѣкаква погрѣшка.

ПОТРѢБЕНЪ МАТЕРИЯЛЪ.

1-о Раствори за краска:

A. Fuchsine de Bâle ou violet de gentiane 2 grammes

Alcool à 30 degrés 1 "

Eau Saturée d'aniline 100 "

B. Chrysoïdine, растворъ наситенъ съ прибавление, cristal отъ thymol растопенъ въ малко alcool за да не се разваля (Gibbs).

C. Растворъ отъ hydro-alcolique d'hématoxyline едно на двѣста и растворъ отъ alun ammoniacale едно на триста. Нѣколко капки отъ раствора hematoxyline капнати въ едно малко количество liqueur

ammoniacale alunée даватъ въ една-две минути единъ прекрасенъ вполеттенъ цвѣтъ.

2-о Liqueur acide (Brun):

Acide Azotique 5 grammes,

Acide Acétique 10 „

Eau distillée 55 „

3-о Solution aqueuse saturée d'aniline;

4-о Alcool absolu, essence de térébenthine, résine dammar (почита се отъ Baume de Canada);

5-то Една подпорка дървена (като масичка) висока около 40 сантиметри, на която горницата е вдълбана за да може да се поставя едно стъкло отъ часовникъ (височината на тая подпорка е смѣтната тъй щото една алкохолнческа лампа положена отъ долу, между четириглѣхъ крака на подпorkата, да може да даде на житкостта която е въ часовниковото стъкло една топлина отъ 40 до 45 градуса);

6-о Стъкла отъ часовници, стъкълца (джамчета) за микроскопъ фотографски тасчета;

7-о Щипки, ножици;

8-о Микроскопъ съ обективъ за отопяване който увеличава 800 диаметра.

Начина за изслѣдване. Става нужда да се екзаминиратъ разни органически житкости, както: храчки, гной, кръвъ, пикочъ и пр.

Начина е сѣщия за всичкитѣ случаи; само за жидкоститѣ недостаточно албуминозни и които не би могли да се залепятъ на стъклото, трѣбва да се прибави една капка бѣлткъ отъ прѣсно яйце чрѣзъ което се залепява добръ препаратъ.

Да земеме за примѣръ най-обикновенния препаратъ храчката ще се изслѣдва по слѣдующия начинъ: съ една щипка се полага връхъ едно стъкълце (джамче) малко храчка колкото едно просо. Връхъ него се туря друго едно подобно стъкълце, претискватъ се двѣтъ добръ и послѣ се отдѣлятъ полегка съ подхлѣзване. Храчката за изслѣдване остава замазана на двѣтъ стъкла по малко. Тия храчки на двѣтъ стъкла сушатъ на въздуха, или за да не се губи време може да се изсушатъ полегка на пламъка отъ една алкохолна лампа, но да не се пригоя много, да не се напука препаратъ. Послѣ се полагатъ връхъ банята, която ще ги вапсва (боля дисва), по такъвъ начинъ щото храчката да бѣде долепена до вапаната житкостъ. Солуцията violet de gentiane е която предпочитаме. Часовниковото стъкло което съдържа солуцията и джамчетата съ храчката е полагатъ връхъ етолчето и захлупватъ съ другъ часовниково стъкло, послѣ се затоплятъ съ алкохолнческа лампа до

около 40 града въ половинъ часъ време, тогава препаратитъ представятъ обширно вапсване; подиръ това като се проплакнатъ съ вода въ порцеланно тасче нѣколко пжти испущатъ си излишъка отъ вапсаемата материя.

Товага се турятъ въ часовниково стъкло което съдържа кисловата житкостъ (*liquide acide*). Тутакси зематъ единъ цвѣтъ прѣкрасно зеленъ и по нѣкои мѣста се изгубва цвѣта; бациллитъ запазватъ сами първоначалния си цвѣтъ. Стъклцата съ хрчката не трѣбва да стоятъ, повече отъ 2 минути, въ кисловата баня, понеже могатъ да си изгубятъ и самитъ бацилли цвѣта. Умиватъ се отъ ново въ изобилна вода и се гуждатъ джамчетата. двѣ-три минути въ солуцията отъ *chrysoïdine*, която дава на препарата единъ желтъ прѣкрасенъ цвѣтъ.

Това като се направи, прекарватъ джамчетата прѣзъ вода, послѣ се изсушаватъ на алкохолическа лампа, на конецъ глѣдатъ се чрѣзъ микроскопа. Въ препаратацията тѣй приготвена, бациллитъ се отличаватъ съ единъ цвѣтъ тъменъ тъменугенъ (*violet-foncé*), а другитѣ части на препарата (полето) жълто-бѣлизняви.

Ако искаме да дириме бациллитъ въ тканъта на нѣкой органъ, гуждатъ се частици отъ тоя органъ въ чистъ алкохолъ да кипнатъ около 48 часа, додѣ закоравятъ. Товага се отрѣзватъ съвършенно тънкиячки рѣзенчета, това което може да се сполучи съ микротомъ на Yung d'Heidelberg.

Тия рѣзенчета (частици) се киснатъ около 24 часа въ солуция отъ фушина (*fuchsine*); това време може да се скрати, ако се затоплятъ около единъ часъ на една температура отъ 40 града центиграда.

Ако въ тканъта изобилствуватъ конжонктивални жпльцици, по добръ бива ако предварително рѣзенчета се накиснатъ въ водна солуция отъ сода. Вапсани веднашъ рѣзенчета, умиватъ се съ вода, послѣ се турятъ въ кисловата житкостъ 4,5 минути, пакъ се умиватъ въ вода да не остане никакъ кислота, послѣ киснати около 20 или 25 минути въ вода анилинна (*anilinee*) за да свѣтне цвѣта на бациллитъ. Промиватъ се послѣ рѣзенчета, пакъ се вапсватъ около 3 или 4 минути въ солуция отъ *Chrysoïdine*. Тѣй също може да се употрѣби солуция отъ *hematoxiline*, но да се внимава да не се продължи дълго време киснянето.

За да се свърши препаратацията отнема се отъ рѣзенчета водната частъ съ чистъ алкохолъ, избистрятъ се чрѣзъ *essence de térébenthine* и се глѣдатъ чрѣзъ микроскопа.

На микроскопа, бациллитъ се явяватъ съ цвѣтъ тъменъ розовъ

върхъ едно поле желто или синьо-тъмлянугаво спорѣдъ материята която се е употребила chrysoïdine или hématoxyline.

За да се добие прекрасна препаратия, нужни са нѣколко прѣдпазливости :

1-о Добрѣ е да се употребяватъ прѣсни солудий, наскоро приготвени : солудиятъ отъ chrysoïdine и fuchsine лесно се развалятъ ;

2-о Трѣбва да се прецежда солудията отъ chrysoïdine когато ще се употребява, за да не ставатъ депозити отъ цвѣтна материя, която потъмнява на препарата.

3-о Препаратитѣ трѣбва да се запазени отъ свѣтлината. Имаме препаратия които сме запазили повече отъ една година, благодарение на тая предпазливостъ и на които цвѣтоветѣ са още прѣсни.

II. ХАРАКТЕРИ НА БАЦИЛИТѢ.

Когато екзаминираме препаратитѣ съ срѣдството на единъ обективъ за втопяване който увеичава минимумъ 800 диаметра, туберкулознитѣ бацили се представляватъ по единъ твърдѣ ясенъ начинъ. При все това могатъ се съглѣда и на едно увеличение отъ 500 диаметра, но не се виждатъ освѣнъ въ твърдѣ тънки линийки, което е трудно да се изучаватъ и отличаватъ. Въ най голѣмото имъ развитие, тѣ достигатъ дължина отъ 7 до 8 м. м., но въ повечето случаи са по малки и не надминаватъ 2 до 3 м. м. Стори ни се че дължината на бацилитѣ е понѣкога въ обратна смисълъ съ отдавността на туберкулозния процесусъ. На бацилитѣ които са достигнали до съвършено развитие, лесно е да се забѣлѣжи, на едно голѣмо увеличение, съществуващето на двѣ или четири спори (spores) положени на краищата на бацилитѣ, а срѣдната частъ остава свободна.

Въ храчкитѣ, както и въ тѣнитѣ бацилитѣ често са струпани на купища. Въ нѣкои си препарати се намиратъ още вальчести тѣла вапсани като бацилитѣ, усамотени или съединени двѣ по двѣ, които прѣдполагаме че са свободни спори.

III. За сходството на бацилитѣ съ туберкулозата.

Ние пѣрваме че може се потвърди съществуващето на тѣсно сношение между присѣтствнето на бацилитѣ и туберкулозиса. Ето въ самото дѣло, това което забѣлѣжихме на фтизицитѣ и на животнитѣ заразенъ чрѣзъ опитъ (искуство):

1-о Разгледвахме едно доста значително число човѣчески бѣли дробове повредени, на едни отъ милпарна туберкулоза; други отъ хроническа фтизия съ казеозни поврѣди и кухости; слѣдователно на всичкитѣ степени въ еволюцията на болѣстѣта. Всѣкога намѣ-

рихме голѣмо число бацили до болнитѣ части само, здравитѣ мѣста на дробовѣтѣ не съдържаха никога;

2-о Храчкитѣ на фтизичитѣ съдържатъ всѣкога сжщитѣ бацили, било когато болѣстѣта е въ началото си или напрѣднала (каверни): тѣй щото много пѣти можехме да откриеме сжществуванieto имъ въ първоначалнитѣ хемоптизии преди появяването на физическитѣ признаци;

3-о Сжщитѣ издирвания направени врѣхъ разни плевретически подозрителни житкости, послужиха да диагностикираме туберкулоза скритъ до тогава, и което слѣдствията на болѣстѣта потвърдяваха отпослѣ:

4-о Тѣй сжщо забѣляжихме присѣтствието на бацилитѣ въ осамотена (мѣстна) туберкулоза: напримѣръ въ артикуларни фонгузи (гѣбки) и понѣкогашъ въ гноя произлѣзълъ отъ туберкулозни артрити. На една болна поврѣдена отъ туберкулоза пулмонара (диагностика потвърденъ чрѣзъ испитание на храчкитѣ) която прѣдставляваше въ сжщото време едно гнойливо утеринно течение, присѣтствието на бацилитѣ въ тая течность позволи да прѣдположимъ че сжществува туберкулоза въ гениталнитѣ органи.

Напротивъ, никога не можехме да откриеме характеристическитѣ бацили въ други поврѣди странни отъ туберкулоза.

Разгледвахме храчкитѣ на много болни страдающи отъ Bronchite chronique, bronchite putride, pneumonie, Bronchiectasie и пр. Ако по нѣкогашъ намерехме бациларни елементи, тѣ се отличаваха ясно отъ туберкулознитѣ микроби чрѣзъ формата си, на вирига, и чрѣзъ характеритѣ на цвѣта.

Въ здравитѣ дробове или въ дробовѣтѣ докaчени отъ разни поврѣди, и единъ случай отъ сифилитически гомми въ дробовѣтѣ, не открихме нищо подобно.

Отъ друга страна опититѣ направени врѣхъ животнитѣ показватъ, че коя и да е туберкулозната присѣдена материя, кой и да е начена на присажданieto всѣкога се намирватъ въ тѣнитѣ на болния сжщитѣ бацили.

Ние предпочетохме, за опитъ. (индигени свинчета) които приематъ, тоя видъ зараза, по лесно, и произведохме на тѣхъ туберкулозата чрѣзъ разни начини: най простиа начинъ който не произвежда серпозни мѣстни случайности е да се присади подъ кожата на горната и вътрешна страна на кълкитѣ твърдѣ малко отъ туберкули взети отъ единъ туберкулозенъ човѣшки дробъ. Други пѣтъ инжектирахме подъ кожата съ сиринга малко количество храчка размѣсено съ вода за да се поразрѣди малко.

На конецъ въ нѣкои случаи гдѣто искахме да произведеме туберкулоза въ перитоана, ние инжектирахме въ тѣрбуха казеозна материя или изсушени хрочки доста отколѣшни или сиви грануляции наквасени и размити въ приварена изсудена вода и тамо констатирахме съществуването на бацили.

Въздържаме се още да издирваме дали жидкоститѣ които не съдържатъ бацили могатъ или не да произведатъ туберкулозиса.
(Слѣдва).

ИЗВЛЕЧЕНИЕ

отъ

ПРОТОКОЛЪ 6.

Засѣдание на 13-й Юний 1885 год. на Варненското Медицинско дружество.

Д-ръ Пюскиолиевъ направи слѣдующето съобщение на единъ случай на chorea, който се намира на лѣкувание въ Варненската 1-ва Класна Болница, въ отдѣлението на Д-ръ Дилева:

Болната е на име Влахия Вергиева на 25 годишна възраст преселена отъ Къркелсийско и сега живѣе въ с. Дервентъ Варненска Околия. Тя има силни корепчески движения на дѣсната рѣка. Устата ѝ малко искривени на дѣсно и въ приказването си, нѣкакъ си до тамъ не е свободна, свива повече отъ колкото трѣбва устата си.

Отъ анамнезиса се узнава, че още отъ дѣтинството си, тя страдаела често отъ силни главоболия. Колкоко за не пачителното искривяване на устата, и начина на приказването ѝ, тя не може да опредѣли вслѣдствие на какво се появили, само знае че отъ малка още тѣй е била.

Rheumatismus не е имала никакъ. Само преди шестъ години въ времето, когато са пресѣлили, тя лѣжала въ с. Дервентъ 40 дни болна отъ тежката болѣсть, споредъ както расправя въ болѣстѣта си не се помнила, но токо щомъ зела да става на крака, появили се треперанията на рѣката, споредъ думитѣ ѝ като изведнажъ съ скъщата сила, както са и сега.

Тия корепчески движения отъ шестъ години насамъ са ограничени само въ дѣсната рѣка, включително съ мишцитѣ на рамото.

Въ движенията на языка се забѣлѣзва малко спѣнка и като го исплеви, языкътъ се криви малко къмъ лѣвата страна.

Нигдѣ по повърхността на тѣлото не се забѣлѣзва печюлствителность.

Умственното ѝ състояние е нормално, и тя се показва доста интелигентна.

За първѣ пътъ периода си имала въ петнадесетата си година а е болѣдувала отъ тѣжката болѣсть въ деветнадесетата си година.

Тукъ едно нѣщо заслужва да се забѣлѣжи, че корейта се появила слѣдъ едно болѣдувание отъ тешката болѣсть.

Случая на парциална корей, ако и рѣдкостъ се срѣща, но до сега отъ видѣнитѣ е бивало корей въ половината лѣва или дѣсна страна на телото т. е. *hemi-chorea* и повечето въ лѣвата страна; по нѣкой пътъ корейческитѣ явления се кръстосватъ т. е. корей може да има въ лѣвата рѣка и въ дѣсния кракъ и обратно, но това, което ме подбуди да представя тоя случай, е че само въ едната рѣка има корей ограничена отъ 6 години насамъ безъ да се показва разпространението по другитѣ страни на телото, и въ тоя случай най опредѣленното име на тази болѣсть ще бѣде *Monochorea Brachialis dextra*.

По поводъ на този случай Д-ръ Оксѣ попита Д-ра Пюскюллнева, какъ си той обяснява влиянието на тифуса за произвеждане на *chorea*?

Д-ръ Пюскюллневъ отговори: извѣстно е, че при тифуса се явяватъ силни иперемии, даже до възпаления въ нервнитѣ центрове, та твърдѣ е възможно слѣдъ такова едно повреждане да послѣдва иперкинезия въ нервнитѣ апарати, които ведатъ и координиратъ (управляватъ) движенията.

Д-ръ Оксѣ забѣлѣжи, че тъй като слѣдъ тифусъ случватъ се *periostitis*, може би и въ настоящий случай да е имало мѣсто *periostitis* въ нѣкои вертебри, именно тамъ гдѣто е координационний центръ.

Д-ръ Пюскюллневъ възрази, че хода на болѣстьта противорѣчи на това, тя се е развила скоро, а ако би да е имало *periostitis* тогава болѣстьта трѣбваше да се развива постепенно. Освѣнъ това, ако се предположи да е имало *periostitis* по скоро е за вѣрване да послѣдва парализия отъ колкото корей. Освѣнъ това при тифусъ възпалителното състояние минава въ *suppuratio*, тогава би трѣбвало болната да е представлявала явления на *suppuratio*, което у нея не е имало, по телосложение тя е силна.

Д-въ Дилева прибави още, че не е съгласна съ предложенieto на периостититъ, защото въ даиний случай въ вертебралната колона, нигдѣ не се замѣтва болната да осѣща болки при натисканieto, нито пакъ се вижда да има нѣгдѣ ни най малка опухоль.

Д-ръ Севвовъ забѣлѣжи, че ако би да е имала мѣстото си *periostitis*, като ближайши етиологически моментъ, тогава или трѣбваше

да има картина, не на hemi-chorea нѣ, на корей, отъ двѣтѣ страни, тъй като по причина на малостѣта на вертебритѣ възпалението не е възможно да не се распространи отъ една до друга страна. Освѣнъ това изъ анамнеза се вижда, че болната с нервозна и че тя е вече имала преди да заболѣе отъ тифусъ паралитическо състояние на устата; не е ли правдоподобно, че на такава една невропатическа почва, тифусъ е далъ потикъ да се развие настоящата болѣсть, която ний сега виждаме. Д-ръ Оксъ каза, че това предложение за periostitis има терапевтическо значение защото могатъ да се опитатъ resolutiva.

Лѣкуванието съ диагностическа цѣль, по мнението на Д-ръ Дилева, не може да ни даде тъй скоро добръ резултатъ, тъй като болѣстьта е хроническа и даже ако предположимъ въ основанието ѝ periostitis, то именно periostitis chronica, която се е развивала постепенно и незамѣтно, а болѣстьта съ такова течение, не може тъй скоро да даде добри резултати, при лѣкуванието. Но не може да се предположи въ дадения случай периоститъ.

Д-ръ Оксъ забѣлѣжи отъ своята практика, за единъ боленъ отъ chorea, който е твърдѣ скоро дохождалъ въ гипнотическо състояние; тъй като съна, а също и наркотическитѣ срѣдства успокояватъ нервната система, то не би ли могло да се опита гипноза и въ тоя случай, макаръ въ случая, който той наблюдавалъ да не е имало успѣхъ.

Д-ръ Дилева забѣлѣжи, че гипноза не е тъй безвредно срѣдство.

Д-ръ Гълъбовъ забѣлѣжи, че хората слѣдъ гипноза, твърдѣ често се оплакватъ отъ главоболне.

Прочете се писмото подъ № 1125 на Градското Общинско Управление, въ което се даватъ отвѣти по въпроса за гробищата, и се рѣши Дружеството да се произнесе въ идущето заседание.

Смъртността въ г. Варна презъ мѣсець Юний.

Отъ tuberculosis 12; — Pneumonia 9; Одавенъ (submersio) 1; Perityphlitis 1; Causa ignota 7; Scarlatina 3; Athrepsia 2; Hepatitis 1; Volvulus 1; Gastro Enteritis 4; Eclampsia 1; Febris Typhoides 2; Malaria 1; Vulnus scisum 1; Meningitis 1; Marasmus Senilis 2; Albuminuria 1. Всѣчко 50.